

Kenar, Nesrin - Sadıkay, Keriman, "Kosova Hükümetinin Roman, Aşkali ve Mısırlı Azınlıklara Yönelik Politikaları", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8/15, ss.169-194.
DOI: 10.31765/karen.1097617

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Arařtırma Makalesi / Research Article

** Dr. Öğr. Üyesi,
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Sakarya/TÜRKİYE
✉ nkenar@sakarya.edu.tr

ORCID : 0000-0000-6350-7744

*** Doktora Öğrencisi,
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Sakarya/TÜRKİYE
✉ ksadikay@gmail.com

ORCID : 0000-0002-9284-1514

Anahtar Kelimeler: Roman, Aşkali, Mısırlı, Kosova Cumhuriyeti, Azınlık Politikaları, Azınlık Hakları

Keywords: Roma, Ashkali, Egyptian, Republic of Kosovo, Minority Policies, Minority Rights

KOSOVA HÜKÜMETİNİN ROMAN, AŞKALI VE MISIRLI AZINLIKLARA YÖNELİK POLİTİKALARI*

Nesrin KENAR** - Keriman SADIKAY***

Öz: Bu çalışmada, uluslararası alanda henüz tam tanıma sağlayamadığı ve Birleşmiş Milletler (BM) üyesi olmadığı için "devlet olarak nitelendirilen Kosova Cumhuriyetinin, ülkede bulunan Roman, Aşkali, Mısırlı azınlıklara yönelik izlediği politikasının ve uygulama sürecinde yaratılan uygulama mekanizmaları ve karşılaşılan sorunlar incelenmektedir. Çalışmada Kosova Cumhuriyetinin azınlık konularında düzenlediği yasal haklar, Roman azınlığının entegrasyonuna ilişkin AB politikaları ve Kosova da yaşayan Roman, Aşkali ve Mısırlıların topluma entegrasyonuna ilişkin Kosova politikaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Kosova'da yaşayan azınlıklar ve bu azınlıkların demografik yapıları ve özellikleri ile belediyeler düzeyinde dağılımı incelenmiştir. Roman, Aşkali ve Mısırlıların sadece Kosova'da değil, Avrupa'nın pek çok ülkesinde azınlık olarak bulunmaları nedeniyle Avrupa Birliği'nin de Roman, Aşkali, Mısırlı azınlıklara yönelik geliştirdiği politikalar bulunmaktadır. Kosova da gelecekte AB'ne üye olmayı hedefleyen bir ülke olarak AB tarafından geliştirilen politikaları kabul ederek ülkesinde uygulamaktadır. Bu nedenle ikinci olarak, Avrupa Birliği'nin Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıklara yönelik politikası incelenmiştir. Üçüncü ve son olarak Kosova Cumhuriyeti'nin Roma, Aşkali ve Mısırlı azınlıkların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve topluma entegrasyonu için uyguladığı politikalar, politika alanları ve uygulama mekanizmaları incelenmiştir. Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıkların Kosova toplumuna katılımı konusunda Kosova Hükümetinin bu üç azınlık grubu ile uzlaşarak ve işbirliği halinde birlikte politikalar üretip önlemler almasının bu üç topluluğun topluma katılımına etkisi de incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Kosova Cumhuriyetinin ülkesinde yaşayan azınlıklara yönelik izleyeceği politikalar için oluşturduğu yasal zemin de çalışmada ele alınmıştır.

KOSOVO GOVERNMENT'S POLICIES TOWARDS ROMANIAN, ASHKALI AND EGYPTIAN MINORITIES

Abstract: In this study, the policy of the Republic of Kosovo, which is described as a state with "incomplete statehood-limited sovereignty" because it has not yet achieved full recognition in the international arena and cannot be a member of the United Nations

Geliş Tarihi / Received Date: 02.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.05.2022

(UN), and the policy it follows towards the Roma, Ashkali and Egyptian minorities in the country, and the policies and implementation mechanisms created in the implementation process and problems encountered are examined. In the study, first of all, the minorities living in Kosovo and the demographic structures and characteristics of these minorities and their distribution at the level of municipalities were examined. Roma, Ashkali and Egyptians are minorities not only in Kosovo but also in many European countries. The European Union also has policies developed for Roma, Ashkali and Egyptian minorities. As a country that aims to become a member of the EU in the future, Kosovo accepts the policies developed by the EU and implements

them in its country. Therefore, secondly, the policy of the European Union toward the Roma, Ashkali and Egyptian minorities is examined. Thirdly, the policies, policy areas and implementation mechanisms implemented by the Republic of Kosovo to improve the living conditions of the Roma, Ashkali and Egyptian minorities and their integration into the society examined. The Kosovo Government's policy-making and taking measures in cooperation with these three minority groups on the inclusion of the Roma, Ashkali and Egyptian minorities in the Kosovo society has also examined. In the study, the legal basis has created by the Republic of Kosovo for the policies followed towards the minorities living in Kosovo is also discussed.

Giriş

“Azınlık hakları”, insan haklarının bir alt dalı olmakla birlikte, tarihsel olarak, “azınlık hakları” kavramı on altıncı yüzyılda ortaya çıkarken, insan hakları kavramı on sekizinci yüzyılın sonlarında (1789) ortaya çıkmış ve 1945’te Birleşmiş Milletler Şartı ile uluslararası hukuka girmiştir.¹

Azınlık haklarının uluslararası korunmasında süregelen en önemli zorluklardan biri, “Azınlık” kavramının evrensel olarak kabul edilebilir, yasal olarak bağlayıcı bir tanımının bulunmamasıdır.²

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde “azınlık” kavramını tanım sorunu gündeme geldiğinde, BM Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu’nun önünde PCIJ tanımı vardı. PCIJ tarafından verilen danışma görüşünde, “azınlık” kavramı “Belirli bir ülke veya bölgede yaşayan, kendilerine ait bir ırk, din, dil ve geleneklere sahip olan ve bu ırk, din, dil ve gelenek kimliği ile bir dayanışma duygusu içinde, geleneklerini korumak, ibadetlerini sürdürmek, çocuklarının ırklarının ruhuna ve geleneklerine göre eğitim ve terbiyesini sağlamak ve karşılıklı yardımlaşmak amacıyla birleşmiş kişiler grubu” şeklinde tanımlanmaktadır.³ BM Alt Komisyonu 1971 yılında Özel Raportör Francesco Capotorti’yi azınlık kavramını analiz etmek ve kabul edilebilir bir tanım getirmek üzere görevlendirildi. Francesco Capotorti “azınlık” kavramını: “Sayısal olarak bir devletin geri kalan nüfusundan daha düşük, baskın olmayan bir konumda bulunan, üyeleri - devletin vatandaşı olan - nüfusun geri kalanından farklı etnik, dini veya dilsel özelliklere sahip olan ve örtük olarak da olsa, kültürlerini, geleneklerini, dinlerini veya dillerini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu gösteren grup” olarak tanımlamıştır. BM’nin azınlık sorunuyla ilgili iki tanımdan biri PCIJ tarafından yapılan tanım ve diğeri Francesco Capotorti tarafından yapılan tanımdır. Bu ikincisi PCIJ’in mevcut içtihat hukuku hakkında kapsamlı bir çalışmaya, hükümetler tarafından iletilen görüş ve önerilere, Alt Komisyon içinde yapılan istişareler ve tartışmalara dayanmaktadır.⁴ Francesco Capotorti tarafından Birleşmiş Milletler (BM) Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonuna önerilen tanım konusunda eleştiriler bulunmakla birlikte Capotorti’nin “azınlık” tanımının hali hazırda günümüzde azınlığın bugüne kadarki en yaygın kabul gören tanımı olduğunu söylemek mümkündür.⁵

Uluslararası hukukta hangi “farklılıkların” azınlığı oluşturduğu konusunda devletler arasında bir fikir birliği olmadığı için, üzerinde uzlaşmış bir azınlık tanımı bulunmamaktadır. Bunun

¹ Oran, 2021: 6.

² Savitri, 2015: 1.

³ Savitri, 2015: 2.

⁴ Savitri, 2015: 3.

⁵ Oran, 2021: 3.

yerine, her devlet “azınlık” kavramını kendi çıkarına göre tanımlamaktadır. Bununla birlikte, 1918’de Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden bu yana, azınlığı oluşturan unsurları “ırk, dil ve din” açısından tanımlayan genel bir anlayış söz konusudur.⁶

“Azınlık” kavramının tanımı konusunda devletler tarafından uzlaşmaya varılamamasının en önemli nedeni devletlerin çeşitli tarihsel deneyimlerinden kaynaklanmaktadır. Devletler, azınlıklara genel olarak farklı bir grup statüsü vermeleri durumunda, bunun onları ayrı bir tüzel kişilik kazanmaya teşvik edeceğinden ve kendi kaderini tayin etme isteklerini körükleyeceğinden endişe duyuyorlardı. Birçok devlet, bir grup olarak azınlıkların kolektif bir nosyonunun ve onun yasal, normatif olarak tanınmasının, uzun vadede devletlerin dağılmasına yol açma potansiyeline sahip olduğunu savunuyordu.⁷

Azınlıklar açısından devletler iki kategoriye ayrılabilir: (1) ev sahibi devlet, yani azınlıkların yaşadığı ve kendi ülkeleri olarak adlandırdıkları devlet ve (2) bir akraba devlet, yani azınlık grubunun etnik veya başka bir yakınlık hissettiği ve anavatan olarak düşündüğü başka bir devlet (genellikle komşu). Ev sahibi devletler azınlıklara yönelik üç tür politika uygulayabilir: hakların tanınması (entegrasyon), asimilasyon ve etnik-dini temizlik.⁸ Hakların tanınması, anayasal bir düzen veya uluslararası anlaşmaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Azınlıklar için bu haklar iki biçimde ortaya çıkar. “Olumsuz haklar”, oy kullanma, mülk sahibi olma veya seyahat etme hakkı gibi ülkedeki herkesin sahip olduğu haklardır. Buna karşın, “pozitif haklar” yalnızca sözde dezavantajlı gruplara verilir. Pozitif haklar (aynı zamanda pozitif ayrımcılık olarak da adlandırılır) eşit sonuç sağlamayı, azınlıkları da içeren dezavantajlıları yükseltmeyi ve azınlıkların kimliklerini korumalarına yardımcı olmayı amaçlar (örneğin, kendi okullarını kurma ve kendi dillerinde eğitim yapma).⁹ Bir devlet, yukarıda bahsedilen nedenlerle azınlık hakları vermekten kaçınabilir ve asimilasyon politikaları izleyerek bir azınlığın belirli özelliklerini çoğunluk içinde eriterek azınlığı ortadan kaldırmış olur.¹⁰ Asimilasyon stratejileri farklı biçimler alabilir: sert veya yumuşak, yavaş veya hızlı, zorunlu veya gönüllü vb.¹¹

Azınlık olmanın bilinci bulunmayan, farklılıklarının farkında olmayan ve dikkate almayan ve çoğunluğa kendi isteğiyle asimile olan bir kişi veya grup azınlık sayılmaz.¹² Baskın Oran’a göre uygulamada, uzun süredir bir ülkede yaşayan azınlıklar, “tarihi mekânlarında” yaşayanlar hem azınlık bilinçlerini hem de alt kimliklerini çok daha güçlü bir şekilde korumaktadırlar.¹³ Bununla birlikte, azınlık statüsü kendi ülkeleri dışında (diasporalar) yaşamak zorunda kalmaktan kaynaklanan gruplar, anavatanlarındakilere göre daha milliyetçi olma eğilimindedir ve özellikle kendi dinleri yeni ülkelerinden farklıysa, daha zor asimile olmaktadır. Bunun nedeni, birçok yerde, özellikle Balkanlarda, “ulusal” kimliğin birincil bileşeninin, etnik köken veya dilden çok daha fazla din ve aslında mezhep olmasıdır.¹⁴

Avrupa Konseyinin insan hakları izleme organı olan Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance-ECRI), entegrasyon stratejilerinin ve eylem planlarının, etkili entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması için değerli araçlar olduğunu kanıslamışlardır. ECRI, üye devletlerin entegrasyon ve kapsayıcılığa yatırım yapması gerektiğini düşünmektedir.¹⁵ Ayrıca ECRI, ülke izleme bulguların-

⁶ Oran, 2021: 2.

⁷ Savitri, 2015: 2.

⁸ Oran, 2021: 5.

⁹ Oran, 2021: 6.

¹⁰ Oran, 2021: 6.

¹¹ Oran, 2021: 6.

¹² Oran, 2021: 3.

¹³ Oran, 2021: 3.

¹⁴ Oran, 2021: 4.

¹⁵ Council of Europe, (t.y.c).

dan elde ettiği sonuçlara göre, entegrasyon eksikliğinin sosyal parçalanmaya, bağlılığın azalmasına ve paralel toplumların gelişmesine yol açtığını ve bunun da ırkçılık ve ırk ayrımcılığına katkıda bulunduğunu belirtmektedir.¹⁶

Azınlıklar ve dezavantajlı gruplar açısından demokrasilerin nasıl davrandığıyla ilgilenenler genellikle iki temel demokratik ilkeyi vurgular: içerme ve (siyasi) eşitlik. Bu iki ilke, bir demokraside cinsiyet, ırk, etnisite, sosyoekonomik statü ve diğer toplumsal farklılıkların bireylerin veya grupların siyasi vatandaşlığını ve onu etkin bir şekilde kullanma kapasitelerini olumsuz etkilememesi gerektiği yönündeki aynı beklentiye işaret eder. Bu beklenti, azınlıklara açık bir gönderme yapmayan, ancak iktidara ve karar alma süreçlerine evrensel ve eşit erişimi vurgulayan ya da demokrasiyi “faillığe (sınırlı) evrenselci bir faillik atfedilmesi” olarak gören demokrasi tanımlarında da ima edilir.¹⁷ Azınlığın temsili ile ilgili çalışmalar, azınlıkların demokratik sürece dahil edilmesi gerekliliği konusunda daha net bir normatif duruş sergilemektedir.¹⁸ Hem yeni hem de yerleşik tüm demokrasiler, şu veya bu şekilde, azınlıkların demokratik sürece dahil edilmesini nasıl garanti edecekleri sorunuyla karşı karşıyadır. “Sosyolojik” diyebileceğimiz yaygın bir yaklaşım, azınlıkların demokratik sürece dahil edilmesini, aidiyet duygusu, kimlik ve gruplar arası güven gibi konulara bakarak toplumsal entegrasyon açısından tartışır.¹⁹

Tarih boyunca devletler tarafından azınlıkların ve azınlık haklarının inkârı yaygın olsa da, hemen hemen tüm devletler etnik gruplar, diller ve dinler açısından zengin bir demografiye sahiptir. Dünyada azınlıklara yönelik muamelede birçok “iyi uygulama modeli” olduğunu öne sürülmüş, nitekim 1990larda Doğu Bloğunun, Sovyetler Birliğinin ve Yugoslavya’nın dağılması sürecinde Bosna-Hersek, Çeçenistan ve Kosova’da yaşanan olaylar azınlıklar konusunun yeniden uluslararası toplumun gündemine gelmesine neden olmuştur. Bu bölgelerde yaşanan şiddetli etnik çatışmalar tüm ülkeleri etkilemiştir.²⁰

Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından azınlıklarla ilgili sorunlar, BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği ve diğer hükümetler arası ve sivil toplum kuruluşlarının gündeminde daha fazla yer almaya başlamış ve azınlıklarla ilgili insan haklarına ilişkin uluslararası norm ve ilkelerin uygulanması hız kazanmıştır.²¹ Bu dönemde “ortak değerler” temelinde “ortak çözümler” bulmak amacıyla, “ortak standartlar”ın belirlenmesi çalışmaları başlatılmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenteler Meclisi tarafından daha geniş izleme mekanizmalarından sonra ırkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) izleme mekanizmaları başlatılmıştır. Yine Avrupa Konseyi tarafından Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi hazırlanmıştır.²²

Bu çalışmada Kosova Cumhuriyetinin, ülkede bulunan Roman, Aşkali, Mısırlı azınlıklara yönelik izlenen politikalar ve uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Kosova’da yaşayan Roman, Aşkali ve Mısırlıların demografik yapıları ve özellikleri ile belediyeler düzeyinde dağılımları incelenmiştir. Avrupa Birliği gelecekte AB’ne üye olmayı hedefleyen Balkan ülkeleri için Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıkların topluma entegrasyonu konusunda 2020-2030 AB Roman Stratejik Çerçevesi’ni geliştirmiştir. Kosova’da AB’ne üye olmayı hedefleyen bir ülke olarak AB tarafından geliştirilen AB 2020-2030 Roman Stratejik Çerçevesi’ne uygun olarak Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıklarının topluma entegrasyonunu sağlama konusunda politikalar hazırlayıp uygulamaktadır. İkinci olarak, Avrupa Birliği’nin Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıklara yönelik politikası incelenmiştir. Üçüncü ve son olarak Kosova

¹⁶ Council of Europe, (t.y.c).

¹⁷ Cianetti, 2019: 3.

¹⁸ Cianetti, 2019: 5.

¹⁹ Cianetti, 2019: 11.

²⁰ Council of Europe, (t.y.c).

²¹ Thornberry ve Estebanez, 2004:7.

²² Thornberry ve Estebanez, 2004:9.

Cumhuriyeti'nin Roma, Aşkali ve Mısırlı azınlıkların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve topluma entegrasyonu için uyguladığı politikalar ve uygulama mekanizmaları incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Kosova Cumhuriyeti'nin henüz uluslararası alanda tam tanınırlık sağlamaması ve bu nedenle uluslararası örgütlere üye olamadığı gibi insan hakları ve azınlık hakları ile ilgili uluslararası anlaşma ve sözleşmelere de taraf olamaması nedeniyle ülkesinde yaşayan azınlıklara yönelik izleyeceği politikalar için oluşturduğu yasal zemin de tartışılmıştır.

1. Kosova'da Azınlıklar

Tarih boyunca Balkanlar bölgesinde yaşanan savaşlar ve göçler nedeniyle Kosova heterojen bir demografik yapıya sahiptir ve Kosova'da yaşayan ve "azınlık" olarak tanımlanan birçok topluluk bulunmaktadır.

Tablo 1. Kosova 2011 Nüfus Sayımı Sonuçları (Etnik ve Kültürel Özelliklere Göre)

2011 OFFICIAL CENSUS RESULTS BY ETHNIC OR CULTURAL BACKGROUND ⁶⁷									
	Albanian	Serb	Bosniak	Turk	Roma	Ashkali	Egyptian	Gorani	Other
Figures	1,616,869	25,532	27,533	18,738	8,824	15,436	11,524	10,265	2,352
%	92.9%	1.5%	1.6%	1.1%	0.5%	0.9%	0.7%	0.6%	0.1%
%	92.9%					7%			
Total Population	1,739,825								

Kaynak: ECMI Kosovo - Policy Brief - 18 December 2012, <https://www.ecmikosovo.org/>

Kosova İstatistik Ofisi tarafından 2011'de gerçekleştirilen ve 1981'den beri Kosova'da gerçekleştirilen ve uluslararası tanınırlığı olan ilk resmi nüfus sayımı sonuçlarına göre Kosova'nın toplam nüfusu 1.739.825'dir. Buna göre Kosova'nın nüfusunun %92,9'unu Arnavutlar oluşturmaktadır, azınlıkların toplam nüfusa oranı ise %7'dir. Kosova'da yaşayan azınlıkların sayısı ve toplam nüfusa oranına bakacak olursak: Sırp 25,532 (% 1.5), Boşnak 27,533(%1.6), Türk (% 1.1) 18,738, Roma 8,824(0.5), Aşkali 15,436(% 0.9), Mısırlı 11,524(% 0.7), Goralı 10,265(%0.6) ve diğerleri 2.352 (% 0.1)'dir. Nüfus sayımı sırasında Sırp tarafından kısmen boykot edilmesi nedeniyle Sırp nüfusunun olduğundan az görüldüğü görülmüştür. Ayrıca Romanlar, Aşkaliler ve Mısırlıların toplam nüfus sayımı rakamının da (35.784) önceki tahminlerden yaklaşık % 20-30 daha düşük olduğu görülmüştür. Yine Kuzey Kosova'nın nüfus sayımına dahil edilmemesi ve çoğunlukla Sırpın yaşadığı bölgelerde yaşayan Roman etnik grubunun da nüfus sayımını kısmen protesto etmesi nedeniyle Roman nüfusu da olduğundan az çıkmıştır. Nüfusun tahmin edilenden daha az çıkmasını etkileyen en önemli faktör göçtür. Her yıl Roman topluluğu üyelerinin de dahil olduğu yaklaşık 10.000-12.000 Kosovalı başka ülkelere göç etmektedir. Göç eğilimlerinin, önceki tahminler ile 2011 nüfus sayımı sonuçları arasındaki farklılıkları açıklamak için önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.²³

Kosova'da çoğunluğu oluşturan Arnavutlardan farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip toplulukların varlığı anayasa ve yasalarla garanti altına alınmıştır. Kosova'da "Topluluklar ile Topluluk Mensupları Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Yasası"nın 1.4 maddesi ile²⁴ Sırp, Türk, Boşnak, Roman, Aşkaliler, Mısırlılar ve Goralılar Kosova'da yaşayan topluluklar olarak kabul edilmiştir.

²³ "Kosovo Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations", 18 December 2012. <https://www.ecmikosovo.org/>

²⁴ Yasa no. 04/1-020 Kosova Cumhuriyeti'nde Toplulukların ve Topluluk Mensuplarının Haklarının Korunması ve teşvik edilmesine ait 03/1-047 sayılı Yasanın değişmeleri ve tamamlamalarına ait Yasa, Madde 1.4 "Bu yasa gereğince topluluklar, çoğunlukta olmayan ve geleneksel olarak Kosova Cumhuriyeti'nde yaşayan ulusal, etnik, kültürel, dinsel ya da dinsel gruplar olarak tanımlanmaktadır. Bu gruplara Sırp, Türk, Boşnak, Aşkali, Mısırlı, Goranlı, Karadağlı, Hırvat ve diğer topluluklar mensubu kişiler dahildir.Kosova Cumhuriyeti'nde çoğunlukta olan ancak belli bir belediye de bir bütünlük olarak çoğunlukta olmayan topluluk mensupları da, bu Yasa'da belirtilen haklardan yararlanır."

2011 yılında Kosova'da yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Kosova nüfusu 1.739.825 kişidir. Bunlardan % 8.824'ü (% 0.5) Roman, 11,524 (% 0.7) Mısırlı ve 15.436 (% 0.9) Aşkali'dir. Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların toplam nüfusu 35.784 ve nüfusa oranı ise (% 2.1)'dir. Aşağıdaki Tablo 2'de Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların nüfus sayımı verilerinin ikamet ettikleri belediyelere göre dağılımı yer almaktadır. Sırp azınlıklarının yoğun olduğu belediyelerde nüfus sayımı yapılamadığından buralarda yaşayan Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların sayıları dâhil değildir ve dolayısıyla bunlar eksik verilerdir.²⁵ Kosova'da dağınık yaşayan bu üç azınlık grubu bazı belediyelerde daha yoğun olarak yaşamaktadırlar. Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarının en fazla yaşadığı beş belediye, Yakova, Prizren, Fushë Kosova, Ferizaj ve İpek Belediyeleridir. Ayrıca, Sırpların yaşadığı Kosova'nın kuzey bölümünde bulunan iki belediyede 2011 nüfus sayımını boykot ettiği için burada nüfus sayımı yapılamamış ancak Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Belediye Profilleri 2018 yılı Raporuna göre, Leposaviç'te, 12 Roman, Kuzey Mitroviça'da 200 Roman ve 40 Aşkali yaşamaktadır. Aşağıdaki tabloda belediyelere göre Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluk üyelerin sayılarını verilmiştir.

Tablo 2. Belediyelere göre Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluk Sayıları

Belediye	Roman	Aşkali	Mısırlı	Toplam
Deçan	33	42	393	468
Gjakovë	738	613	5,117	6,468
Glogoc	0	0	2	2
Gjilan	361	15	1	377
Dragash	3	4	3	10
Istog	39	111	1,544	1,694
Kaçanik	5	1	0	6
Klinë	78	85	934	1,097
Fushë Kosovë	436	3,230	282	3,948
Kamenicë	240	0	0	240
Mitrovicë	528	647	6	1,181
Lipjan	342	1,812	4	2,158
Novobërdë	63	3	0	66
Obiliq	661	578	27	1,266
Rahovec	84	404	299	787
Pejë	993	143	2,700	3,836
Podujevë	74	680	2	756
Prishtinë	56	557	8	621
Prizren	2,899	1,350	168	4,417
Skenderaj	0	10	1	11
Shtime	23	750	0	773
Shtërpçë	24	1	0	25
Suharekë	41	493	5	539
Ferizaj	204	3,629	24	3,857
Viti	12	14	0	26
Vushtrri	68	143	1	212
Malishevë	26	5	0	31
Mamushë	39	12	0	51
Graçanicë	745	104	3	852
Kllokot	9	0	0	9
Toplam	8,824	15,436	11,524	35,784

²⁵ Kosova İstatistik Kurumu 2011 Nüfus Sayımı Verileri

Romanların Hint kökenli olduklarına inanılırken, Aşkalilerin Suriye ve Mısırlıların Mısır kökenli olduğu düşünülmektedir.²⁶ Kosova'da yaşayan Aşkaliler ve Mısırlılar Müslüman'dır. Romanların 13. yüzyılda Hindistan'dan Kosova'ya Mısır üzerinden geldiği düşünülmektedir.²⁷ Bu üç azınlıktan bir kısmı Müslümanlığı ve bir kısmı da Ortodoksluğu seçmişlerdir. Kosovalı Aşkali ve Mısırlılar Arnavutça konuşurken, Romanların kullandığı dil ise yaşadıkları bölgelere göre değişim göstermekte, kuzeyde yaşayanlar Sırpça, Arnavutların yoğun yaşadığı kesimlerde Arnavutça ile birlikte kendi ana dilleri olan Roman dilini de kullanmaktadırlar.

Romanlar genellikle üye devletlerin vatandaşlarıdır, ancak doğum kaydı ve kimlik belgelerinin eksikliği genellikle fiili vatansızlığa neden olan ve sağlık hizmetlerine, eğitime, barınmaya ve diğer temel hizmetlere ve sosyal yardımlara erişimlerini engelleyen büyük bir sorundur. Romanların sıklıkla çoğunluk tarafından ciddi ayrımcılık ve reddedilme ile karşı karşıya kalmalarından ötürü devlet tarafından oluşturulacak olan entegrasyon politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kosova'nın uzun ve zorlu geçen bağımsızlık mücadelesi sürecinde yaşananlar ve 1999 savaşı Kosova'da yaşayan tüm etnik grupları olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak bu durumdan en çok etkilenen azınlıklar Kosova dışında devletleri bulunmayan Roma, Aşkali ve Mısırlılar olmuştur. Kosovalı Roma, Aşkali ve Mısırlıların durumu gerek ekonomik ve gerek sosyal açıdan daha da ağırlaşmıştır.

2. Kosova Hükümetinin Roman, Aşkali ve Mısırlılara Yönelik Politikaları

Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti döneminde Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olan Kosova, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından uzun ve zorlu bir süreç sonunda Sırbistan'dan ayrılarak 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Yugoslavya döneminde Sırbistan içerisinde azınlık konumunda olan Kosovalı Arnavutlar çoğunluk olan Sırlara karşı yürüttüğü mücadele sürecinde insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Bunun üzerine NATO tarafından 1999 gerçekleştirilen askeri müdahalenin ardından, Kosova'ya hem Kosova Gücü (Kosovo Force-KFOR) yerleştirilmiş ve hem de Kosova'nın yönetimi BM Güvenlik Konseyinin 1244(1999) sayılı kararı ile görev alanının merkezinde azınlık hakları olan Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu (United Nations Mission in Kosovo-UNMIK) devredilmiştir. Böylece Kosova fiilen Sırbistan'dan ayrılmıştır ve Kosova'daki hükümet görevi UNMIK tarafından yürütülmeye başlamıştır.

1999'dan 2008'e kadar UNMIK yönetiminde kalan Kosova, bu dönemde nihai statü olarak bağımsızlık aşamasına gelebilmek için bir dizi görevi yerine getirme sürecinden geçti. UNMIK yönetimi döneminde Kosova'nın başkanlık, meclis, hükümet ve bakanlıklar gibi geçici özyönetim kurumları oluşturulmuştur ve böylece Kosova'da devlet inşa süreci başlamıştır. Kosova Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin 2007'de hazırlanan ve kendi adıyla anılan "Ahtisaari Planı"nda²⁸ Kosova'nın bağımsız olması gerektiğini belirtmiştir.

Kosova, 17 Şubat 2008'de "Ahtisaari Planı" - "Kosova'nın Statüsünün Çözümü için Kapsamlı Öneri"ye dayanarak bağımsızlığını ilan ettiğinden "Ahtisaari Planı"nda öngörülen tüm yükümlülükleri kabul ederek ülkede bulunan tüm azınlıkların haklarının korunacağını ve azınlıklara geniş azınlık hakları sağlanacağını taahhüt etmiştir. Ancak Kosova'nın "devlet olma süreci tamamlanmamış-sınırlı egemenliğe sahip"²⁹ bir devlet olarak nitelendirilmesi ve bu nedenle uluslararası örgütlere ve azınlık hakları ve insan hakları konusunda yapılmış uluslararası antlaşma ve sözleşmelere taraf olamaması nedeniyle Kosova Hükümeti "azınlık hakları" ile ilgili hukuksal zemin oluşturma konusunda zorlukla karşılaşmıştır. Bunun üzerine Kosova Hükümeti, ara bir çözüm olarak, Ahtisari Planı'nda yer alan azınlık haklarını ve "azınlık hakları" ve

²⁶ World Bank, 2017.

²⁷ Alan Phillips, söyleşi, President of the Advisory Committee on the Framework Convention, 2008.

²⁸ Ahtisaari, (2007):3-5.

²⁹ Kosova 117 ülke tarafından tanınmasına rağmen BM Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri olan Rusya ve Çin tarafından henüz tanınmadığından BM'e üye olamamakta ve azınlık hakları ve insan hakları konusunda yapılmış uluslararası antlaşma ve sözleşmelere taraf olamamaktadır.

“insan hakları” ile ilgili olan ve Kosova Anayasasının 22. Maddesinde belirtilen anlaşmaları ve sözleşmeleri Kosova Anayasasına doğrudan dâhil ederek yasal zemin oluşturarak azınlık haklarının uygulanmasını mümkün hale getirmiştir.

Kosova Hükümeti, “azınlık hakları”nın korunmasına ilişkin düzenlemeleri anayasasına dâhil ederek yasal zemin oluşturmasının ardından öncelikle Kosova’nın mücadelesi sürecinde yaşananlardan en fazla etkilenen gruplar olan Kosovalı Roma, Aşkali ve Mısırlıların durumunun iyileştirilmesini öncelikli hale getirmiştir ve bu üç azınlık grubunun sosyo-ekonomik, siyasi ve diğer alanlarda entegrasyonun sağlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Kosova Hükümeti’nin hedefi bu üç azınlık grubunun yaşam şartlarını iyileştirmek ve Kosova’da yaşayan çoğunluk ve diğer azınlıklar ile eşit şartlara kavuşturmadır. Bu hedefe ulaşmak için de “stratejiler” ve onların “eylem planları”dır ana akım politikalar olarak hazırlanıp uygulanmaya başlanmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere Kosova’nın azınlıklar konusunda oldukça kapsamlı ve sofistike bir yasal çerçevesi (Anayasa, Yasalar ve Yönetmelikler) bulunmaktadır.

Kosova, gelecekte AB üyesi olmayı hedeflemesi nedeniyle AB tarafından Roman, Aşkali ve Mısırlıların entegrasyonu için hazırlanan politikalar Kosova için bir yol haritası oluşturmaktadır. Bu doğrultuda AB tarafından Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlıların entegrasyonu için hazırlanan politikalarda eğitim, istihdam, sağlık ve iskân alanlarında durum analizi yapılmıştır.

2.1. Avrupa Birliği’nin Roman Aşkali ve Mısırlılara Yönelik Politikası ve Kosova

Kosova AB’ye üye olmayı hedeflemesi nedeniyle, AB, Avrupa Konseyi ve AGİT gibi Avrupalı kurumlar tarafından Avrupa standartları ve normları çerçevesinde özellikle de “azınlık hakları” ile ilgili düzenlemeleri anayasasına dahil ederek kendi yasalarına uyumlu hale getirmiştir.

Yine bu doğrultuda Kosova, Kosova’nın İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (SAA) için müzakerelere başlamaya hazır olup olmadığını değerlendiren 10 Ekim 2012 tarihli Fizibilite Çalışmasında Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarının entegrasyonuna öncelik vermiştir.³⁰

2010 yılında AGİT tarafından hazırlanan bir çalışma ile Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarının neredeyse aynı sorunlarla mücadele ettiği tespit edilmiştir. Birçokları aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır, yüksek düzeyde işsizlik oranı mevcuttur, genel olarak düşük eğitim seviyesine sahiptirler ve eğitim kurumlarını terk oranı yüksektir, lise ya da yüksek öğrenimde düşük kayıt düzeyine sahiptirler, kadınlar ayrımcılığa en fazla uğrayan ve bundan en çok etkilenen gruptur, sicil kaydı da dâhil olmak üzere kayıt belgelerinin eksikliği nedeniyle emek piyasalarına giriş engeli yaşamaktadırlar.³¹

AB Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarının sosyal-ekonomik entegrasyonu için bazı politikalar geliştirmiştir. Avrupa’daki tahmini sayıları 10-12 milyon olan Romanların çoğu, günlük yaşamlarında ön yargı, hoşgörüsüzlük, ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile karşı karşıyadırlar. Marjinalleştirilmişlerdir ve çok kötü sosyo-ekonomik koşullarda yaşamaktadırlar.³² AB ayrımcılığa maruz kalan Romanların sosyal ekonomik durumunun düzeltilmesi için 2020’de “Ulusal Roman Entegrasyonu Stratejileri Çerçevesi”³³ belirlemiştir. AB üyeliğini hedefleyen Kosova Hükümeti de AB tarafından kabul edilen bu stratejiyi kabul etmiş ve kendi Ulusal Strateji ve Eylem Planını oluşturmuştur. Roman entegrasyon önlemleri ile ilgili 2013 Konsey Tavsiye Kararı, entegrasyon önlemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması özel rehberi göz önünde bulundurulmuştur.³⁴

³⁰ European Union, 2013.

³¹ OSCE, 2010.

³² European Commission, 2011.

³³ Bu Çerçeve Strateji’de tüm Roman, Aşkali, Mısırlılar, Traverler, Gypsy ve farklı isimler olarak bilinen gruplar “Roman” olarak adlandırılmıştır. European Commission, 2011.

³⁴ Council of the European Union, 2013.

Kosova Hükümeti 2020 yılına kadar “Roman Entegrasyonu hakkında Ulusal Stratejiler için AB Çerçevesi”³⁵ doğrultusunda Roman ve Aşkali topluluklarının entegrasyonu için ikinci politikasını da hazırlamış ve bu politikada AB Çerçevesi’nde öncelikli tanımlanan dört alanı dikkate almıştır. Bunlar:

- Eğitime erişim: Tüm çocukların en azından zorunlu eğitimi tamamlamasının sağlanması.
- İstihdama erişim: Topluluk üyeleri ve nüfusun geri kalanı arasındaki istihdam farkının azaltılması.
- Sağlık hizmetlerine erişim: Topluluk üyeleri ve nüfusun geri kalanı arasındaki sağlık durumu farkının azaltılması.
- İskân ve temel hizmetlere erişim: Topluluk üyelerinin konut ve kamu hizmetlerine (su, elektrik, gaz) erişimi ile nüfusun geri kalanı arasındaki farkın azaltılması.³⁶

Batı Balkan ülkelerinin başbakanlarının katıldığı AB genişleme süreci ve bölgesel işbirliği kapsamında çabaları güçlendirme amacıyla Polonya’nın Poznan kentinde, 4 Temmuz 2019’da düzenlenen Batı Balkanlar Liderleri Zirvesi İş Forumu’nda Kosova Başbakanı diğer Batı Balkan ülkelerinin başbakanları ile beraber “Batı Balkan Ortaklarının AB Genişleme Sürecinde Roman Entegrasyonuna İlişkin Bildirgesi”ni³⁷ imzalamıştır. “Poznan Bildirisi” olarak da bilinen bu “Roman Entegrasyonu Bildirgesi” ile Batı Balkan ülkelerinin Başbakanları, Romanları topluma entegre etme taahhüdünde bulunmuşlar ve AB genişleme süreci ve bölgesel işbirliği kapsamında çabaları güçlendirme sözü vermişlerdir. “Roman Entegrasyonu Bildirgesi”nde 5 hedef ortaya konulmuştur: a. İstihdam, b. Konut, c. Eğitim, d. Sağlık, e. Sivil kayıt, f. Ayrımcılık yapmama.

Kosova Hükümeti Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklar için oluşturduğu Strateji ve Eylem Planında Hükümetin bu durumun bilincinde olduğunu belirterek, Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların diğer topluluklarla eşit haklara sahip olabilmeleri için, Kosova’da herhangi bir ayrımcılık yapılmadan, diğer etnik gruplar ile birlikte en uygun koşulların yaratılması için elinden gelenin en iyisini yapmaya kararlı olduğuna yer vermiştir. Bu taahhüt ile Kosova Hükümeti, Romanlar, Aşkali ve Mısırlılar ile diğer topluluklar arasındaki farklılıkların azaltılmasına yönelik olumlu önlemleri de içeren bu özel stratejiyi benimsediğini ve Kosova Hükümetinin Roman, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyonu Stratejisinin (2009-2015) uygulanmasına yönelik çabalarının somutlaştığını göstermiştir.³⁸

Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların entegrasyon sürecini güçlendirme ihtiyacı, faaliyetlerin önceliklendirilmesi, bir izleme çerçevesinin geliştirilmesi ve ayrıca Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların yaşamlarında somut iyileştirmeler yapılması ile Kosova’nın Avrupa entegrasyonuna yönelik isteklerinin göz önünde bulundurulması amaçlanarak Avrupa Komisyonu Ofisi ve Başbakanlık Ofisi ile ortaklaşa her yıl konferans düzenlenmiştir. Bu konferanstan çıkan tavsiyeler konusunda da Kosova kurumları Avrupa Komisyonuna her yıl faaliyet raporu sunmaktadır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin Kosova’ya yönelik Temmuz 2019 tarihindeki son tavsiyelerinden biri de Roman ve Aşkali topluluklarının Kosova toplumuna dâhil edilmesi için Strateji ve Eylem Planının (2017-2021)³⁹ uygulanmasıdır.

³⁵ European Union, Korniza e BE-së për Strategjitë Kombëtare për Integrimin e Romëve deri në vitin 2020, Bruksel, 05.04.2011, COM (2011) 173. http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf

³⁶ Zyra e Kryeministrit, 2017.

³⁷ Regional Cooperation Council, 2019.

³⁸ Zyra e Kryeministrit, 2008.

³⁹ Roman ve Aşkali topluluklarının Kosova Toplumuna Dahil Edilmesi için 2017-2021 Strateji ve Eylem Planı’nı, cinsiyet eşitliği perspektifinden de dahil olmak üzere, öğrenme merkezlerinin ve arabulucuların kurumsallaştırılması yoluyla eğitime erişimi iyileştirmek ve gecikmeden alternatif yollar bulmak için uygulamaya, Mısır topluluğuna mensup kişilerin stratejide öngörülenlere benzer önlemlerden yararlanmaları; okullardaki her türlü ayrımcılığı derhal durdurmaya; bu topluluklara mensup kişilerin istihdama ve sosyal hizmetlere etkin erişimini teşvik etmeye dayanmaktadır. Council of Europe, (t.y.b).

2.2. Kosova Hükümeti Tarafından Yapılan Yasal Düzenlemeler

Kosova, “insan hakları” ve özellikle “azınlık hakları”nı garanti alan ve AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmiş kapsamlı ve sofistike bir yasal çerçeveye sahiptir. Kosova Cumhuriyeti Anayasası, insan haklarını ve toplulukların haklarını ilgi odağına yerleştirmiştir.⁴⁰

Kosova Anayasası'nın I. bölümünde temel hak ve özgürlükler, II. bölümünde ise topluluklar ve topluluk mensuplarının hakları garanti altına alınmıştır. Anayasa'nın I. bölümünün 22. maddesinde belirtilen uluslararası antlaşmalarla garanti altına alınan temel hak ve özgürlükler⁴¹ doğrudan uygulanmaktadır ve yasal normlar ve kamu kurumlarının diğer düzenlemeleri karşısında önceliğe sahiptirler. Kosova Anayasası Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukları Kosova'da yaşayan üç farklı etnik grup olarak tanımakta ve Roman dilinin kullanımını garanti etmektedir.⁴²

Ayrıca Kosova'nın hukuk sistemi, toplulukların ve üyelerinin çeşitli alanlarda garanti altına alınmış haklarından kaynaklanan hukuk paketleri içermektedir.⁴³ Bazı gruplara yönelik doğrudan veya dolaylı ayrımcılığın önlenmesi ve ortadan kaldırılması perspektifinden, insan hakları uygulanmasının desteklenmesi ve sağlanmasına yönelik daha fazla taahhüt ve bu grupların koruma altına alınması için mevzuat kabul etme ihtiyacı vurgulanmaktadır.⁴⁴

Kosova Hükümeti tarafından, uluslararası kabul görmüş azınlıkların korunmasına ilişkin hakların uygulanmasının sağlanmasına katkıda bulunarak ve Kosova'da doğrudan uygulanabilir. Ülkeye özgü yasaların yanı sıra,⁴⁵ tüm belediyelerde topluluk ve geri dönüş ofislerinin kurulması için özel düzenlemeler⁴⁶ onaylanmıştır. Bu ofislerin görevi, topluluk haklarının korunması ve geliştirilmesi için ilgili politikaları, faaliyetleri ve programları belirlemek, teşvik etmek, desteklemek, uygulamak ve denetlemektir. Eğitim sistemine katılımın iyileştirilmesi, daha iyi bir sağlık sisteminden yeterli hizmet alımının sağlanması, ekonomik kalkınma ve artan yaşam standartları ve gerekli alt yapıyla birlikte iskân sağlanmasıdır.

Politika oluşturulmasında genel olarak bir amaç vardır. Birçok kurumlar arası işbirliği, etkileşim, gerektirmektedir. Bu süreçte merkezi ve yerel düzey, yani bakanlıklar ve belediyeler, yapılan analizler ve gereksinimler doğrultusunda önceliklerini belirlemekte ve vaatlerini somut uygulama tekliflerine dönüştürmektedir. Politika formülasyonu, değerler ve çözümler üzerindeki siyasi tartışmayı koordine etmek ve bunları uygulanabilecek ve somut sonuçlara ulaşabilecek kararlara dönüştürmeye yardımcı olmak için hazırlanılmaktadır.⁴⁷

Kosova Hükümeti, Roman, Aşkali ve Mısırlıların topluma entegre konusunda ve yasalarla garanti edilmiş haklarına kavuşturarak daha iyi şartlar altında yaşamalarını sağlamak amacıyla Kosova devlet kurumlarının önceliklerini belirleme, sorun ve engelleri somut aktivitelere ve

⁴⁰ Zyra e Kryeministrit, 2008.

⁴¹ (1) Evrensel İnsan Hakları Sözleşmesi; (2) Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi ve Protokolleri; (3) Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Protokolleri; (4) Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi; (5) Her Türlü Irksal Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi; (6) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi; (7) Çocuk Hakları Sözleşmesi; (8) İşkence, Vahşet, İnsanlık dışı ve Onur Kırıcı Ceza ve Muamelelere Karşı Sözleşme.

⁴² Kosova'da Topluluklar ile Topluluk Mensupları Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Yasası, 2008.

⁴³ Roma ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Katılması için Strateji ve Eylem Planı

2017-2021 <https://www.rcc.int/romaintegration2020/participants/3/kosovo>

Kosova'da Topluluklar İle Topluluk Mensupları Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Yasası (2008),

Kosova'da Din Özgürlüğü Yasası (2007); Kültürel Miras Yasası (2008); Dillerin Kullanımı Yasası (2007);

NO. 03 / L-040 Yerel Özyönetim Yasası, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2442>

Kosova Cumhuriyeti Belediyelerinde Eğitim Yasası (2008).

⁴⁴ Roma ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Katılması için Strateji ve Eylem Planı (2017-2021),

<https://www.rcc.int/romaintegration2020/participants/3/kosovo>

Kosova'da Topluluklar İle Topluluk Mensupları Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Yasası (2008);

Ayrımcılığa Karşı Koruma Yasası (2015); Cinsiyet Eşitliği Yasası (2015); Ombudsman Yasası (2015).

⁴⁵ NO. 03 / L-040 Yerel Özyönetim Yasası; NO. 02/2010 Geri Dönüş ve Topluluklar için Belediye Müdürlükleri Yönetmeliği.

⁴⁶ NO. 02/2010 Geri Dönüş ve Topluluklar için Belediye Müdürlükleri Yönetmeliği.

⁴⁷ Kajtazi ve Rama, 2014; 28.

çözümüne ulaştırma ve bunun için bütçe ayrılmasını sağlama amacıyla politikalar düzenlemektedir. Bu politikaların başlıcaları “Strateji” ve “Eylem Planları”dır.

Kosova’da politikalar, çeşitli politika belgeleri aracılığıyla geliştirilmektedir. Bunlardan biri “Stratejiler”dir. “Stratejiler”, bakanlıkların genel amaçlarını ve gelecek yönelimlerini, yapılacak reformları, program değişikliklerini ve hazırlanacak yasa tasarılarını ortaya koydukları belgelerdir. “Stratejiler” genellikle birkaç yıllık bir dönemi kapsamaktadır”.⁴⁸

Ancak, Kosova’da yaşayan bu toplulukların üçü de topluma dâhil edilmeleri açısından benzer engeller ve zorluklarla karşı karşıyadır. Romanlar, Aşkaliler ve Mısırlılar sadece Kosova’da değil tüm Avrupa ülkelerinde aynı sorunlarla karşı karşıyadır. Avrupa’da ve Balkanlarda yaşayan Romanlar bugün dahi ayrımcılık, ırkçı önyargılara ve dışlanmayla karşılaşmaktadırlar. Bu bir sosyal dışlanma olarak nitelendirilmektedir. “Genellikle, bu tür bir dışlanma, yoksulluk, ayrımcılık, sosyal hizmetlere erişimde güçlük ve benzeri şekillerde kendini göstermektedir.”⁴⁹

Genellikle, bazı durumlarda gayri resmi olan, altyapısı zayıf olan yerleşim yerlerinde ve kötü durumda olan evlerde yaşamaktadır. “Ayrıca, Kosova’nın Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarının üyeleri ve özellikle kadınlar, hayatın her alanına katılımında dışlanmalarına yol açan engellerle karşı karşıyadır”.⁵⁰

Kosova Hükümeti tarafından oluşturulan ilk politika bu toplulukların toplumdaki durumunu analiz etme ve gereken önlemlerin alınmasına ilişkin önemli bir politikaydı. Bu politika Kosova kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, sivil toplum kuruluşları ve bu üç topluluğun temsilcileri arasında yoğun geçen müzakereler sonucu hazırlanmıştır.

İlk politika olmasından dolayı Kosova kurumlarında veri yetersizliği olması nedeniyle verilerin çoğu uluslararası örgütlerin veri ve analizlerine dayanmıştır.

Kosova Hükümetinin Roman, Aşkali ve Mısırlıların Entegrasyonu için Strateji ve Eylem Planını (2009-2015), uygulamasıyla bu üç topluluk her alanda topluma entegrasyon konusunda oldukça fazla gelişme göstermiştir. Hazırlanan bu ilk politika oldukça geniş ve iddialı bir politikaydı.⁵¹ Bu politikanın uygulanması için iki önemli mekanizma kurulmuştur;

- Teknik Çalışma Grubu: izleme, raporlama, koordinasyon ve kaynak yaratma konusunda sorumlulukları vardır.
- Kurumlar Arası Yönlendirme Komitesi: Daha yüksek düzeyde bir siyasi organ ve gözetimi temsil etmekteydi. Yönlendirme Komitesi Bakanlardan oluşmaktaydı ve oldukça önemli bir mekanizmaydı.

Mısırlılar ve Aşkaliler geleneksel ana dili Arnavutça olduğu için birçok alanda eğitim, istihdam, basın-yayın ve diğer alanlarda Romanlara kıyasla sorun yaşamamakla birlikte entegrasyon konusunda daha avantajlı olmuşlardır. Dil Kullanımı Yasasına⁵² göre Romanların dil açısından mağduriyet yaşamamaları için basın yayın, eğitim, kamu kurul ve kuruluşlarında tercüman isteme ve kendi dillerinde kimlik edinme hakkına sahiptirler.

Kosova hükümeti entegrasyon politikalarının devamı olan 2017-2021 yıllarını kapsayan ikinci politikasını da oluşturmuştur. Hükümet tarafından hazırlanan yeni politikada bu toplulukların entegrasyon terimini kullanmak istememesi dikkate değerdir. Topluma entegre olduklarını ve bu stratejinin “entegrasyon” politikası değil de “katılım” (including) politikası olarak adlandı-

⁴⁸ Kajtazi ve Rama, 2014; 28.

⁴⁹ Zyra e Kryeministrit-Zyra për Qeverisje të Mirë, 2017: 11.

⁵⁰ Zyra e Kryeministrit-Zyra për Qeverisje të Mirë, 2017: 11.

⁵¹ Bu politika 9 alanı içermektedir. Bunlar şunları içerir:1. Eğitim, 2. istihdam ve ekonomik yetkilendirme, 3. sağlık ve sosyal işler, 4 konut ve gayri resmi yerleşimler, 5. geri dönüşler ve yeniden entegrasyon, 6. kayıt, 7. kültür, medya ve enformasyon,8. katılım ve temsil, 9. ve güvenlik.

⁵² Dillerin Kullanımı Yasası (2007).

rilmasını istemiştir. 5 yıllık bir dönem için hazırlanan bu politika “Roman ve Aşkalilerin Kosova Toplumuna Katılım Strateji ve Eylem Planı (2017-2021)” olarak adlandırılmıştır. Bu Eylem Planı ile Kosova Hükümeti 4 stratejik hedef belirlemiştir:⁵³

Stratejik Hedef 1: Roman ve Aşkali topluluklarının üyeleri için katılımı arttırmak ve kalkınma, eğitim ve kaliteli eğitim için fırsatlar sağlamak.

Stratejik Hedef 2: Roman ve Aşkali topluluklarının ekonomik ve sosyal durumunun iyileştirilmesi.

Stratejik Hedef 3: Roman ve Aşkali topluluklarının üyeleri için sağlık ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi.

Stratejik Hedef 4: Yürürlükteki mevzuata uygun olarak Roman Aşkali toplulukları için sürdürülebilir konut sağlanması.

Mısırlılar hükümet tarafından hazırlanan bu politikada yer almak istememişlerdir. Kendilerinin farklı kültür ve geleneklere sahip olduklarını belirterek kendileri için farklı programlar oluşturulmasını talep etmişlerdir. Her ne kadar Roman, Aşkali ve Mısırlıların karşı karşıya bulunduğu sorunlar aynı olsa da bu grupların kimlik konusu bu üç azınlığın aynı politikada yer almaları için bir hassasiyet oluşturmuştur. Ancak Kosova Hükümeti Anayasa ve yasalarla hakları korunan Mısırlı topluluğun mağdur olmaması için bu topluluğun yararlanabileceği şekilde politikalar oluşturulmuştur.

2017-2021 döneminde Roman ve Aşkali topluluklarının topluma dâhil edilmesine ilişkin strateji ve eylem planına ve stratejinin yerel düzeyde uygulanmasına yönelik 14 Belediye kendi yerel planlarını oluşturulmuştur. Bu politikalara ek olarak, başka politikalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Roman ve Aşkali topluluklarının Kosova toplumuna dâhil edilme süreci ile ilgili Stratejik Belgeler aşağıdaki gibidir:

- Temel insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi programı (2021-2025).⁵⁴
- Kosova’da Geri Gönderilen Kişilerin Sürdürülebilir Yeniden Entegrasyonu için Devlet Stratejisi (2018-2022).⁵⁵
- Kosova’da Stratejik Eğitim Planı (2017-2021).⁵⁶
- Kosova Cumhuriyetinde Özürlü Kişilerin Haklarına İlişkin Ulusal Strateji (2013-2023).⁵⁷
- Yerel Özyönetim Stratejisi-2016.⁵⁸
- Sivil Toplumla İşbirliği için Hükümet Stratejisi (2019-2023).⁵⁹

Kosova Hükümetinin hazırladığı yasalar, azınlıklar konusunda özel yasa, yönetmelik, politikalar ve mekanizmalar azınlıkların haklarını geliştirmek konusunda Kosova’yı ileriye taşımıştır. Kosova Hükümeti raporlarında ve AGİT’in Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukları için değerlendirme raporunda Hükümet, uluslararası donör ve yerel kuruluşlar tarafından alınan önlemlerle Roman ve Aşkali topluluklarının durumunun iyileştiği⁶⁰ değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

⁵³ Başbakanlık Ofisi, Roma ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Katılması için Strateji ve Eylem Planı (2017-2021), <https://www.rcc.int/romaintegration2020/participants/3/kosovo>

⁵⁴ Programi për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut (2021-2025) Tetor 2021. <https://kryeministri.rks-gov.net/ep-content/uploads/2021/11/SHQIP-PROGRAMI-PER-MBROJTJEN-E-TE-DREJTAVE-TE-NJERIUT-2021-2023.pdf>

⁵⁵ Zyra e Kryeministrit (2017b).

⁵⁶ Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (2016).

⁵⁷ Zyra e Kryeministrit- Zyra Për Qeverisje Të Mirë (2013).

⁵⁸ Ministria e Administrimit Pushtet Lokal (2016).

⁵⁹ Zyra e Kryeministrit- Zyra për Qeverisje të Mirë (2019).

⁶⁰ OSCE (2020); Regional Cooperation Council (2021).

Kosova'da "8 Nisan" Romanların Milli günü olarak kutlanmaktadır. Roman Hareketi'nin siyasi inancı ve toplumsal mücadelesi haline gelen, sosyal marjinalleşmeye karşı mücadelenin ve olumlu bir gelecek için ortak çabanın bir ifadesi olarak 1971'de Londara da düzenlenen Dünya Roman Kongresi'nde "Roma Milleti"nin varlığından hareketle "Gelem, Gelem" şarkısı resmi Roman marşı olarak önerilmiştir ve ortak bir bayrak oluşturulmuştur. Kosova'da yaşayan Aşkalilerin de aynı şekilde bayrakları ve gelenekleri bulunmaktadır ve "15 Şubat" Aşkalilerin Milli günü kutlanmaktadır. Mısırlılar Kosova'nın geleneksel azınlıklarıdır. Kullandıkları dil Arnavutçadır. Kosova'da 24 "Haziran" Mısırlıların Milli günü olarak kutlanmaktadır.

2.3. Kosova Hükümeti'nin Uygulama Mekanizmaları

Devlet politikaları yani Stratejiler ve Eylem Planlarının uygulanmasına ve izlenmesine yardımcı olmak bakımından hükümet kurumları yanı sıra merkezi ve yerel düzeyde komiteler ve çalışma grupları oluşturulmuştur. Sivil toplum kuruluşları toplulukların haklarını koruma ve geliştirme sürecinde büyük rol sahibi olmaları nedeniyle bu mekanizmalarda özel bir yere sahiptirler. Stratejinin hedefleriyle ilgili yasal yükümlülükleri bulunan devlet kurumları aşağıdaki gibidir:

Başbakanlık Ofisi bünyesinde; İyi Yönetim Ofisi; Cinsiyet Eşitliği Dairesi; Topluluk İşleri Ofisi; Dil Komiseri Ofisi.

Merkezi Kosova Kurumları; Maliye, Çalışma ve Transferler Bakanlığı; Yerel Yönetim İdaresi Bakanlığı ile Topluluklar ve Geri Dönüşler için Belediye Ofisleri.

Yerel Kosova Kurumları; Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı.

Bağımsız Kurumlar; Topluluk Danışma Konseyi; Ombudsman; Ücretsiz Adli Yardım Ajansı; Kosova Kamu Hizmetinin Bağımsız Denetim Kurulu.

Bu stratejinin uygulanmasına ilişkin koordinasyon rolü, Başbakanlık bünyesindeki İyi Yönetim Ofisine aittir. Stratejinin sorunsuz uygulanmasını sağlayacak mekanizmalar ise şunlardır:

- Strateji ve Eylem Planının uygulanmasını denetlemek ve koordine etmekten sorumlu Başbakanlık bünyesindeki İyi Yönetim Ofisi.
- Strateji ve Eylem Planının uygulanmasını koordine edecek çalışma grupları,
- Her belediyede kurulan Belediye Eylem Komiteleri.

Eğitim

Eğitim, toplumun her aşamasında eşitlik, sosyal ve ekonomik kalkınma, yaşama koşullarının radikal bir şekilde geliştirilmesi ve yoksullukla mücadele için anahtardır. Kosova'da önemli sorunlar olarak tanımlanan yoksulluk ve işsizliğin ortadan kaldırılması bağlamında, tüm nüfus için temel eğitim gereksinimlerini karşılanmasının hayati önemi vardır. Buna bağlamda Kosova Hükümeti, eğitim alanını yüksek kalkınma önceliği olarak ve dört ulusal öncelikten biri olarak belirlemiştir.⁶¹ Ancak Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukları için bu konuda yapılması gereken daha çok şey bulunmaktadır.

Kosova İstatistik kurumunun 2013-2014 yıllarında, Roman, Aşkali ve Mısırlı çocukların eğitim sistemine katılımı konusunda yaptığı araştırmada bu üç topluluğun eğitim sisteminde yer alma ve okuma yazma oranlarının diğer topluluklara oranla çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir.⁶² Roman, Aşkali ve Mısırlı çocuklar genellikle çok erken yaşta iş piyasasına girmektedirler.

⁶¹ OSCE (2011).

⁶² Yazma yeteneği - 15-24 yaş arasındaki gençlerin günlük hayatla ilgili kısa cümleleri okuyabilen ya da orta öğretim veya yüksek öğrenime devam eden gençlerin yüzdesi: (a) Kadın -% 72.8 (Kosova'da% 98). (b) Erkekler - % 86.5 (Kosova düzeyinde % 97.6). • Erken eğitime devam - Okul öncesi eğitim programına devam eden 36-59 yaş grubundaki çocukların yüzdesi:% 16,1 (Kosova düzeyinde% 13,9). • Okula hazırlık - Bir önceki öğretim yılında okul öncesi eğitime devam eden ilkokul birinci sınıftaki çocukların yüzdesi,% 53.9 (Kosova seviyesinde % 75.5) • İlköğretimdeki net kayıt

Özellikle ekonomik sıkıntılar okul sıralarında olması gereken çocukların aile ekonomisine katkı için çalışmaya sürüklenmektedir. Romanlar ve Aşkaliler arasında kişi başına düşen aylık gelir, Kosova ortalamasından daha düşüktür.

Kosova Eğitim, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı tarafından Roman, Aşkali ve Mısırlılara ait eğitim konusunda oluşturulan özel politikalar ve programlar oluşturulmuştur. Bakanlık öncelikle “Roman ve Aşkalilerin Kosova Toplumuna Katılım Strateji ve Eylem Planı-Eğitim (2007-2017)” hazırlamıştır. Eğitim politikalarının devlet tarafından öncelik olarak alınması sonucunda müfredatın geliştirilmesi, erken çocukluk gelişimi ve kapasite programları geliştirmiştir.

Kosova Hükümeti “Roman ve Aşkalilerin Kosova Toplumuna Katılım Strateji ve Eylem Planı (2017-2021)”nda eğitim konusunda belirlenen hedefleri aşağıdaki şekildedir:

- Okul öncesi eğitimde Roman, Aşkali ve Mısırlı çocukların dâhil edilmesi. (Hedef: % 70).
- Rom, Aşkali ve Mısırlı çocukların ilköğretime dâhil edilmesi. (Hedef: % 95)
- Düşük orta öğretimde Roman, Aşkali ve Mısırlı çocukların dâhil edilmesi. (Hedef: % 85)
- Roman, Aşkali ve Mısırlı çocukların lise eğitimine dâhil edilmesi. (Hedef: % 50)
- Roman, Aşkali ve Mısırlı çocuklar için orta öğretimde geçiş oranı. (Hedef: % 80)
- Roman, Aşkali ve Mısır toplulukları için cinsiyet eşitliği endeksi.

Ayrıca “Kapsamlı okul (comprehensive school) projesi kapsamında “Roman, Aşkali ve Mısırlıların eğitimini destekler” adı altında öğretmenlere eğitim düzenlenmiştir. Özellikle okul sıraları dışında olan ve okulu terk etmelerinin nedenlerinden biri yaşı büyük olan çocuklar için özel politika olarak bu topluluklardan eğitim sistemi dışında kalan Roman, Aşkali ve Mısırlı öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonu için ek dersler programı (Catch up class)⁶³ düzenlenmiş ve toplamda altı ila on beş yaşları arasındaki yaklaşık 500 çocuk 1 akademik yıl içerisinde iki sınıf atlama şansı yakalamıştır.

Roman, Aşkali ve Mısırlı çocuklar ekonomik sıkıntılar, erken evlenme gibi geleneksel nedenlerden dolayı okulu terk etmektedirler. Kosova merkezi ve yerel yönetimlerde okulu bu nedenle kampanyalar düzenlenmektedir. Bu kampanyalar hem çocuklara ve hem ailelere yönelik olup okulu terk etmeme ve bunun yanı sıra çocukların okula kaydı konusunda halkı bilinçlendirme amacı bulundurmaktadır. Bu konuda okul yönetimi ve belediyeler halk ile birlikte çalışmaktadırlar. Roman dilini seçmeli ders olarak öğrenme fırsatı sağlanırken, yükseköğretimde Kosova Eğitim, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı, Roman ve Aşkali topluluklarının üyelerine ayrılan yerlerin belirlenmesine ilişkin bir İdari Yönerge yayınlamıştır.⁶⁴ Bu idari yönergeye göre, hassas gruplara mensup çocuklar, sosyal yardım alan tüm topluluklara mensup ailelerinin çocukları ve tüm Roman ve Aşkali çocukları harç ödemekten muaftır.⁶⁵

Hükümetin 2010-2011 yılında izlediği özel politikalar ve aldığı önlemler sayesinde Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklara mensup olan çocukların eğitim sistemine katılımında bir artış gözlenmiştir. Hükümetin “Roman ve Aşkalilerin Kosova Toplumuna Katılım Strateji Ve Eylem Planı(2017-2021)” izleme raporunda Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklara mensup olan ve ilkokula kayıtlı çocukların sayısının 1404’ten 6485’e yükseldiği, liseye kayıt sayısının 61’den 526 yükseldiği, genel olarak % 14 oranında önemli bir artış sağlandığı belirtilmektedir. Verilen burs sayısı 53 öğrenci iken bu sayı 2012’de 200’e yükselmiştir.” Öğrencilere ders kitapları her yıl ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

oranı:% 68.1 (Kosova seviyesinde% 91.6).• İlköğretim ve ortaöğretime devam eden ilkokul çağındaki çocukların yüzdesi:% 85.3 (Kosova seviyesinde % 98).• Şu anda lise ya da ortaokul kayıtlı çocukların yüzdesi:% 65,0 (Kosova seviyesinde % 95.9). • Şu anda lise son sınıf ya da lise çağındaki çocukların katılım yüzdesi: % 30.3 (Kosova seviyesinde % 82) • Çocuk işçi - Çocuklarda yaş çalışma başlattık 5-17 yaş yüzdesi:% 16.6 (Kosova seviyesinde % 10.7). Agjencia e Statistikave të Kosoves (2014).

⁶³ Henley, 2005.

⁶⁴ 09.2016 NR. Yönetmelik.

⁶⁵ Udhëzimin Administrativ Nr. 19/2016.

Tablo 3. Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Karşılaştırılması

Etnik köken	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/20	2020/21
Roman ve Aşkali	6,268	6,662	6,835	6,754	6,863

Kaynak: EBTB yıllık istatistiklerinden elde edilen veriler

Kosova’da özen gösterilen politikalardan biride “ayrımcılık” ve “segregasyon” ile mücadeledir. Bu konuda alınan önlemler kapsamında öncelikle tüm öğretmenlere ayrımcılığa karşı eğitimler verilmiştir. Okullarda segregasyon uygulanmamasına özen gösterilmiştir. Kosova eğitim sisteminde sadece Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarına ait ayrı sınıflar bulunmamaktadır ve bu üç topluluğa mensup öğrenciler diğer topluluklarla entegre olmuşlardır. Motivasyon, kendine güven ve daha uygun şartlarda eğitimini sürdürebilmeleri ve eğitim sistemine entegre olabilmeleri için Eğitim Bakanlığı tarafından 500 üstünde burs verilmiş ve her yıl burs verilme sistemi devam etmektedir. Aynı şekilde yüksek eğitime teşvik için 52 üniversite öğrencisine burs tahsis edilmiştir ve bu sistemin uygulanmasına her yıl devam etmektedir.⁶⁶

Kosova Eğitim, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı, öğrencilerin okulu bırakmalarını ve kayıt yaptırmamalarını önlemek için kapsamlı bir yasal çerçeve, yönergeler ve kılavuzlar hazırlamış ve uygun okul mekanizmalarını ve altyapısını oluşturmuştur. Bakanlık, UNICEF, GIZ, AGİT ile işbirliği içinde okullarda okulu bırakma ve kayıt yaptırmamaya karşı (2016/2017) Eylem Planlarını hazırlamıştır.

Tablo 4. Yıllara Göre Okulu Bırakan Öğrenci Sayılarının Karşılaştırılması

Etnik Köken	2017/2018	2018/2019	2019/20
Roman ve Aşkali	88	83	50

Kaynak: EBTB yıllık istatistiklerinden elde edilen veriler

Her ne kadar okulu terk konusunda bir gelişme yaşanmışsa da bununla birlikte, Roman ve Aşkali topluluklarının eğitim sistemine dâhil edilmesi ve bu toplulukların üyelerinin okulu bırakmaları toplum için hala bir sorun teşkil etmektedir.

Ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olmasa veya okuma ve yazma bilmemeleri çocukların da eğitim kalitesini düşürmektedir. Sosyo-ekonomik arka planın okul başarısı üzerinde büyük etkisi vardır. Performansı artırmak ve Roman ve Aşkali topluluklarına mensup çocukların üniversite öncesi eğitim düzeyine dahil edilmesi için Öğrenme Merkezleri kurulmuş, Strateji uygulama planına göre, ilk üç yılda (2017-2019) Öğrenme Merkezlerinin uyumlaştırılması öngörülmüş ve Kosova Eğitim, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı öğrenme merkezlerinin kuruluş ve işlevleri için İdari Yönerge hazırlamıştır.⁶⁷

Ayrıca Kosova eğitim sisteminde, azınlıklara için lise, üniversite, master ve doktora düzeylerinde kota sistemi (reserve edilmiş yerler) uygulanmaktadır. Topluma re-entegrasyonu kolaylaştırmak için İçişleri Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı ile anlaşma sonucu özel hukuki düzenlemeler getirilmiştir. Aşkali ve Mısırlıların dili Arnavutçadır ve dolayısıyla eğitim dili de Arnavutçadır.

Romanlar için Romen dili plan programı (kurikül) hazırlanmıştır, dört ilde (Jakova, İpek, Ferizaj dhe Obiliq) Roman dili seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

Yüksek eğitim konusunda “Topluluklar ve Üyelerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Kanun” uyarınca, Kosova Eğitim, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Bakanlığı Kamu Yükseköğretim Kurumlarında Çoğunluk Dışı Topluluklardan Adayların Kayıtları İçin Olumlu Önlemler ve Kontenjanların Uygulanması Hakkında 09/2016 No.lu İdari Yönergeyi onaylamıştır.⁶⁸

⁶⁶ Başbakanlık Ofisi (2017).

⁶⁷ Öğrenme Merkezlerinin kuruluş ve işleyişi için 19/2018 sayılı İdari Yönerge (2018).

⁶⁸ Kamu Yükseköğretim Kurumlarında Çoğunluk Dışı Topluluklardan Adayların Kayıtları İçin Olumlu Önlemler ve Kontenjanların Uygulanması Hakkında 09/2016 No.lu İdari Yönerge (2016).

Roman, Aşkali ve Mısırlıların eğitim sisteminde karşılaştıkları bir diğer sorun da bu toplulukların çocuklarının ağırlıklı olarak Arnavut dilinde, az sayıda da olsa Türkçe ve Boşnakça eğitim almalarıdır. Buna ek olarak, önemli sayıda çocuk, mevcut siyasi durumun bir sonucu olarak Sırbistan'ın Kosova'da kurduğu paralel yapıda Sırp müfredatına göre eğitim veren okullara devam etmektedir.

İstihdam

Kosova'da yaşayan azınlıklardan sosyo-ekonomik durumu en hassas olan grubu teşkil eden Roman, Aşkali ve Mısırlılar ayrıca Kosova'nın en yoksul grubunu teşkil etmektedir. İşsizlik, Kosova ekonomisinin genç nüfus için yeterli yeni işler yaratmadaki zorluğunu yansıtan gelir yoksulluğunun önemli bir nedenidir.⁶⁹ Yoksulluktan çıkmanın tek yolu iyi bir iş edinerek iyi bir yaşam kazanma fırsatıdır. Maalesef, Kosova'da işsizlik oranı çoğunluk için bile çok yüksektir. Bu durum özellikle Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların üyelerini daha fazla etkilemektedir.

Kosova'nın yasal çerçevesi çalışma hakkını insan haklarının önemli bir ögesi olarak ve istihdamı hayatta kalmanın veya maddi refahın bir aracı olarak değerlendirmektedir. Kosova Anayasası'nın 49. Maddesi'nde belirtilen "Çalışma ve Mesleği Yerine Getirme Hakkı" tanınarak herkesin çalışma hakkı garanti edilmiştir. Ancak bu konudaki göstergeler, başvuru prosedürlerinde yalnızca doğrudan veya dolaylı ayrımcılığın olmamasının yeterli olmadığını, aynı zamanda bir devletin genel nüfusunun tüm gruplarının kamu ve özel sektörde istihdama erişiminde ve herkesin eşit temsiliyi garanti altına almada için gösterdiği çabaların eksikliğinin de söz konusu olduğunu göstermektedir.⁷⁰ Roman ve Aşkali topluluklarının istihdama dâhil edilmesini sağlayan yasal çerçeveye rağmen, bu topluluklar kamu kurumlarında istihdamda önemli ölçüde yetersiz temsil edilmektedir.

İstatistikler, Kosova'da genel olarak işsizliğin çok yüksek olduğunu göstermektedir. Kosova İstatistik Ajansı'nın (KAS) Aralık 2019'da yayınlanan en son İş Gücü Anketi (LFS), özellikle gençler ve kadınlar arasında işgücü piyasasına %40,5'lik düşük bir katılımın (KAS, LFS 2019) ve yüksek işsizlik oranının (%25,7) olduğunu göstermektedir. Aktif çalışma çağındaki nüfusun yaklaşık üçte ikisi aktif değildir (%59,5). Genç işsizlik oranı (15-24 yaş) %49,4'ün üzerindedir. 15-24 yaş arası gençler için NEET oranı (Çalışmayan, okula veya eğitime devam etmeyen gençler) yaklaşık % 32,7'dir.⁷¹

AGİT'in 2010 yılında hazırladığı "Kosova'da Yaşayan Azınlıklara İlişkin Profil" isimli çalışmasında genel itibarıyla Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukları, Kosova'nın en savunmasız grupları olarak belirlenmiştir ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. UNDP'nin 2005 yılındaki raporu ise Kosova'nın bu durumunu öngörmüş "Kosova önümüzdeki yıllarda önemli bir yoksulluk sorunuyla karşı karşıya. Ulusal politika yapıcılardan büyük ölçekli kalkınmayı içerecek ve hızlandıracak politika programının uygulanmasına güçlü bir bağlılık gerektirecektir"⁷² ifadesini kullanmıştır. Kosova'nın içinde bulunduğu durumun nedeni gerekli politikaların yeterli olarak oluşturulmamasıdır. İşsizlik seviyesinin her üç toplulukta da çok yüksek olmaya devam etmesinin başlıca nedenleri olarak; işgücü piyasasında rekabet etme olanaklarının az olması, eğitim seviyelerin düşüklüğü, geleneklerden ötürü kız çocuklarının okuldan ayrılması, erken evlilik ya da evde aileye yardımcı olmak, çocukların ise okuldan ayrılıp ev ekonomisine yardımcı olmak⁷³ görülmektedir. Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların eğitim durumunun düşük olması, değerlendirilecek iş fırsatlarını sınırlamaktadır. Mevsimlik tarım işleri ve serbest meslek faaliyetleri bu topluluk için hala temel istihdam biçimleridir.

⁶⁹ World Bank (2005).

⁷⁰ Konzept Dokument, i miratuar në mbledhjen e 22 të Qeverisë së Republikës së Kosovës me Vendimin Nr. 04/22 03.04.2015: 10.

⁷¹ Zyra e Kryeministrit-Zyra për Qeverisje të Mirë (2020).

⁷² World Bank (2005).

⁷³ UNDP (2010).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), İnsani Gelişme 2010 Raporunda, Roman, Aşkali ve Mısırlı ailelerde 2009 yılındaki işsizlik oranının %58 ve genel nüfusun işsizlik oranının ise % 45 olduğunu belirtmiştir.⁷⁴

Uluslararası antlaşmalarda olduğu gibi Kosova'nın yasal düzenlemelerinde de kamu kurumlarında tüm topluluklara eşit fırsatlar verilerek ayrımcılığa maruz kalmadan temsil edilmeleri yer almaktadır. Kosova yasalarına göre "Merkezi düzeydeki kurumlarda memurların %10'u Kosova'da çoğunlukta olmayan topluluklara ait personel tarafından temsil edilmektedir".⁷⁵ AGİT'in 2017 yılındaki 18 kamu kuruluşunda toplulukların orantılı genel katılımı incelenmiş ve son değerlendirmeden bu yana (1 Ocak 2013'ten 31 Aralık 2015'e kadar) yüzde 7,85'ten yüzde 9,6'ya kadar artış gözlenmiştir. Araştırmada yapılan değerlendirmeye göre merkezi düzeyde, 18 derecelendirme kurumunda kamu hizmetinde sayısal azınlık olan toplulukların orantılı genel katılımı, dönem boyunca artmıştır. Fakat orantılı katılıma bakılırsa Kosova'daki Gorani, Roman, Aşkali ve Mısırlılar gibi daha küçük topluluklar, genel olarak Kosova'daki genel nüfustaki sayılara kıyasla yeterince temsil edilmemektedir.⁷⁶

Merkezi ve yerel düzeydeki (tüm sektörler, idare, eğitim, sağlık vb. içeren) kamu kurumlarındaki toplam çalışan sayısı dikkate alındığında, bu kurumlardaki 85.202 çalışandan 297'si Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklara mensuptur (131 Roman, 111 Aşkali ve 55 Mısırlı). Merkezi ve yerel düzeydeki veriler bu üç azınlık grubunun yeteri kadar kurumlarda temsil edilmediğini göstermektedir. Bunun başlıca nedeni ise Kosova kurumlarının kuruluş döneminde bu üç topluluğun kurumlarda çalışmak için yeterli eğitiminin olmaması nedeniyle azınlıklar için kamu kurum ve kuruluşlarında ayrılan % 10'luk kotada diğer azınlıkların istihdam edilmesidir. Şimdi ise Kosova Hükümeti Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların yeteri kadar temsil edilmesi konusunda çözüm yolları aramaktadır.

Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların üyelerinin sosyo-ekonomik durumları ve özel sektör istihdamına erişimleri bir sorun olmaya devam etmektedir. Roman, Aşkali ve Mısır Topluluğuna ilişkin olarak Maliye, İstihdam ve Transfer Bakanlığı'ndan⁷⁷ alınan verilere göre yaklaşık 1622 Roman, 1609 Aşkali ve 664 Mısırlı topluluk üyesi aktif iş arayanlar olarak kayıtlıdır.

Kosova Cumhuriyeti İstihdam Kurumu, mesleki eğitim de dâhil olmak üzere istihdam hizmetlerini yönetmek üzere 2017 yılında faaliyete geçmiştir. Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığı bünyesinde bulunan bu Kurum "Roman ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Dâhil Edilmesi Stratejisi (2017-2021)"nde yer alan Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve İstihdam Hizmetleri ile ilgili bir takım hedefler belirlemiştir. Azınlık topluluklarının dâhil edilmesinin öncelikler arasında yer aldığı istihdam ve refah için stratejik belgeler, aşağıda belirtilen bu hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır;

- İstihdamın artırılması, becerilerin geliştirilmesi ve işgücü piyasasının daha iyi işleyişi;
- Korunmasız gruplara özel olarak odaklanarak, sosyal ve aile hizmetlerinin sağlanmasında kalitenin genişletilmesi ve artırılması yoluyla sosyal refahı artırmak;
- Emekliler ve savaş kategorileri için fayda ve daha iyi hizmet hakkını gerçekleştirmek için istikrarlı bir emeklilik sistemi oluşturmak ve kurumsal kapasite oluşturmak ve
- Ülkede sosyo-ekonomik politikaların oluşturulmasında sosyal ortakların rolünün güçlendirilmesi; çalışanlar için çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kayıt dışı istihdamın azaltılması.

Bu Sektör Stratejisine göre, Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların üyeleri için istihdam ve mesleki eğitim fırsatları şunlardır:

⁷⁴ UNDP (2010b).

⁷⁵ Ministria e Administriates Publike(2010).

⁷⁶ OSCE (2017).

⁷⁷ Maliye, İstihdam ve Transfer Bakanlığı Verileri, 2022.

- İstihdam arabuluculuğu yoluyla istihdam;
- Mesleki Eğitim;
- İşgücü piyasasında aktif olan programlar ve projeler için yönlendirmeler;
- İşsiz ve iş arayan olarak kayıt;
- İstihdam danışmanlığı;
- Kariyer danışmanlığı;
- Mesleki eğitim danışmanlığı ve
- Düzenli çalışma ile ilgili göç hakkında bilgi sağlanması.⁷⁸

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Antlaşması 2017 devlet raporunda İstihdam ve Sosyal Refah Bakanlığı'nın bu üç topluluk üyelerini iş piyasasına hazırlama konusunda belirlediği politikalarında amaç olarak; Roman, Aşkali ve Mısırlıların mesleki eğitim programları ve diğer işgücü piyasası önlemleri aracılığıyla bu üç topluluğun iş piyasasında yerini alıp sosyal yardımlardan mümkün olduğunca daha az kişinin faydalanması öngörülmektedir.⁷⁹

Dünya Bankası ve Kosova İstatistik Ajansı tarafından Nisan 2017'de yayınlanan "Kosova Cumhuriyeti'nde Tüketimde Yoksulluk 2012-2015" raporuna göre, Kosova nüfusunun yüzde 17,6'sı yoksulluk sınırının altında yaşıyor, nüfusun yüzde 5,2'si aşırı yoksulluk sınırının altında yaşarken, günde 1,30 avrodan az bir gelirle yaşıyor. Bir önceki yıla göre yoksulluk düzeyinde 3,5 puanlık bir düşüş yaşıyoruz.

Sosyal Hizmetler

Kosova'da aşırı yoksulluk özellikle Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarda belirgindir⁸⁰ bu topluluklar halen yoksulluk içinde yaşamaya devam etmektedir.⁸¹

Hükümet sürekli olarak Sosyal Yardım Kanunu'nu gözden geçirmektedir. 2012 yılı boyunca Sosyal ve Aile Hizmetleri Yasası gözden geçirilerek onaylanmıştır ancak bu, marjinal grupların yoksulluğuyla mücadele etmek için gerekli temel unsurları içermiyordu; bunlar arasında rekroaktif enflasyon endekslemesi ve büyük aileler için azami faydalanma miktarının kaldırılması da yer alıyordu. İstihdam ve Sosyal Refah Bakanlığı tarafından Yasa tekrar gözden geçirilmiş ve onaylanmıştır.⁸² Sosyal yardıma bağımlı bir toplum oluşturmaktan ziyade yeni iş imkânları sağlamak üzere devletler politika üretmeye çalışırlar. Ancak Kosova'da işsizlik sorunu devam ederken 2012 yılı ile 2022 yılları arasında sosyal yardım alanlarda bir değişiklik yaşanmamıştır.⁸³ 1-18 yaşarası engeli çocuklara ve 5 yaşından küçük çocukları olan ailelere her ay ödenek sağlanmakta, sosyal destek gören ailelerin ayrıca elektrik enerjisi borçları silinmektedir.

Sağlık

Sağlık alanında Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlıların durumu diğer topluluklardan farklılık göstermektedirler. Sosyo-ekonomik durum, bilinçlenme ve eğitim durumları başlıca farklılık faktörleri olarak görülebilir. Yukarıdaki koşullar, Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların üyelerinin yaşam beklentisinin Kosova ortalamasının altında olmasına neden olmaktadır.⁸⁴ Yetersiz beslenme ve sağlık kontrollerinin yapılmaması yaşam düzeyini zayıflatmaktadır. Yaşam

⁷⁸ Başbakanlık Ofisi (2017).

⁷⁹ Başbakanlık Ofisi (2017).

⁸⁰ World Bank (2015).

⁸¹ UNDP (2010a).

⁸² LIGJI Nr. 04/L-081 Për Ndryshimin Dhe Plotësimin E Ligjit NR. 02/L-17 Për Shërbime Sociale Dhe Familjare, 2012.

⁸³ 2012 yılında 4,353 ila 13,171 arasında (4,541 Roman, 7,392 Aşkali ve 1238 Mısır) sosyal yardım alan Roman, Aşkali ve Mısırlıların sayısındaki hızlı artış görülmüştür. 4.611 üyeli 1032 Roman aile, 7.351 üyeli 1.526 Aşkali aile ve 2.089 üyeli 434 Mısırlı aile. Kosova'daki Sosyal Yardım Programından yararlanan, Kosova Roman, Aşkali ve Mısırlı azınlıkların 14.051 üyesi olan toplam 2.992 aile. İstihdam ve Sosyal Refah Bakanlığı Verileri, Mart 2022.

⁸⁴ Kosova nüfusunun ortalama yaşam beklentisi 70,5 yıl iken, bu oran Roman, Aşkali ve Mısırlılarda 60 yıldan daha kısadır. Roman ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Dahil Edilmesi için Strateji ve Eylem Planı 2017-2021, Yeni sağlık sigortası hayat kurtaracak: Kosova'nın Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklarında yaşam süresi ve sağlık. Balkan Sunflowers. 2016.

tarzı, gelir ve sosyal statüsünün yanı sıra, insanların doğduğu, yaşadığı ve çalıştığı koşullar da sağlığını etkilemektedir. Bunlar, Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların daha kötü sağlık koşullarına sahip olma eğiliminde olmalarının nedenini kısmen açıklayabilir.⁸⁵

Koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine sınırlı erişime sahip olan Roman ve Aşkali toplulukları sağlık sorunları yaşamaya devam etmektedir. Bu grupların sağlık hizmetlerine erişimin önündeki başlıca engeller arasında yoksulluk, tedavi ve ilaç satın alma, ulaşım ve kimlik belgelerinin olmaması ve ödeme yapamama yer almaktadır. Roman ve Aşkali toplulukları arasında yetersiz beslenme yaygındır, bu da kötü sağlık ve kısa yaşam beklentisine katkıda bulunmaktadır. Özellikle diyabet, hipertansiyon, kardiyovasküler hastalık ve iskelet bozuklukları gibi bulaşıcı olmayan kronik hastalıkların varlığı endişe verici boyuttadır.⁸⁶ Sağlık hizmetlerine erişim, bu alandaki temel zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Çeşitli raporlar, sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen finansal ve finansal olmayan faktörlere işaret etmektedir.⁸⁷

Ancak Hükümetin hazırladığı politikalar yanında sağlık sektörü de eğitim sektörü gibi Sırbistan tarafından kurulan paralel yapıya sahiptir.

Sağlık Bakanlığı tarafından bir dizi politikalar oluşturulmuştur. Bu politikaların başlıcaları; bilinçlendirme kampanyaları, alanda çalışmalar ve sağlık çalışanlarına hizmet iç eğitim olarak kategorize edilebilir. Bilinçlendirme kampanyaları olarak; Yardım sağlama açısından üç topluma yönelik üreme sağlığı üzerine devamlı olarak eğitim ve tartışma programları düzenlemenin yanı sıra aile planlaması kampanyası düzenlenmektedir, bu çerçevede üreme sağlığına ilişkin haklar, korunma ve hijyen; konulu toplantılar ve eğitim materyalleri dağıtılmaktadır. Çocukların aşılandırılması çok önemli olduğundan ve bu topluluklarda çocuklara aşı yapılmaması nedeniyle Sağlık Bakanlığı aşı kampanyaları düzenlemiş ve ev ev ziyaret edilerek aşı kartı tedarik edilmiştir.

Bu topluluklara mensup kişilerin düzenli doktor kontrollerinin yapılmaması nedeniyle gezici ekipler oluşturulmuş ve bu ekipler toplulukların yaşadıkları alanları düzenli olarak ziyaret ederek özellikle hassas kesim olan kadın ve çocukları kontrolden geçirmektedir. Bu ekip kadınlara yönelik mamografi hizmetleri de vermektedir.

Mitroviça ilinde yaşayan Roman topluluğu mensuplarının kanlarında kurşun tespit edilmiş ve uluslararası kurumlarla birlikte gereken önlemler alınmıştır ve Sağlık Bakanlığı tarafından sürekli olarak kan analizleri kontrolü yapılmaktadır. MICS'e göre Roman kadınların yüzde 19,2'si, erkeklerin yüzde 11,1'i ve Roman çocukların yüzde 19,3'ü sağlık sigortasına sahip. Aşkali kadınların sadece yüzde 0,9'u, erkeklerin yüzde 6,7'si ve Kosovalı Aşkali çocukların yüzde 0,7'si sağlık sigortasına sahip.⁸⁸ Kosova'da sağlık sigortası kapsamının düşük olması, Kosova'da diğer ülkelerden farklı olarak 2014 yılında yasanın kabul edilmesine rağmen zorunlu sağlık sigortası uygulamasının hayata geçirilmemiş olması ile açıklanmaktadır.⁸⁹

Oldukça hassas bir konu olan ve Kosova yasalarıyla önlenen ayrımcılık konusunda özellikle sağlık sektöründe sağlık çalışanlarının daha dikkatli yaklaşımları için hizmet iç eğitim sunulmuştur.⁹⁰

İskân

Kosova'da yürürlükte olan belirli konut programlarının finansmanı hakkında No. 03L-164 Kanun'daki⁹¹ mevzuata dayanarak "Bu yasanın amacının ekonomik durumdan dolayı konutların serbest piyasadaki satış fiyatlarını karşılayamayan aileler ve bireylere istikrarlı bir barınma için

⁸⁵ World Bank(2019).

⁸⁶ Zyra e Kryeministrit (2017a).

⁸⁷ Zyra e Kryeministrit (2017a); Stanculescu, vd. 2014; Hoxha vd., 2008; Bloom, vd., 2007.

⁸⁸ UNICEF (2020).

⁸⁹ Ligji Për Sigurimin Shëndetësor (2014).

⁹⁰ Sağlık Bakanlığı Verileri,2017.

⁹¹ Ligji Për Financimin e Programeve të Veçanta të Banimit (2010).

şartların yaratılması ve barınmaya ait özel programların geliştirilmesi için finansal araçların temin edilmesi ve kullanılması şeklinin tayin edilmesi” olduğu açıklanmaktadır. Bundan hareketle öncelikle Kosova’da bulunan Roma, Aşkali ve Mısırlıların yaşadığı üç büyük kamp kapatılmış ve orada yaşayanlar özel yapılmış evlere taşınmışlardır. Kosova kurumlarının, bakanlıkların ve uluslararası örgütlerin desteği ile çok zor şartlarda yaşayan ve evleri olmayanlar için evler yapılmıştır. Sosyal yerleşim alanları yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Belediyeler tarafından zor şartlarda yaşayan ve geri dönüş yapmış olan aileler için arsa tahsis edilmiştir.

Özellikle Kosova’ya geri dönüş yapan Roman, Aşkali ve Mısırlı ailelerin birçoğu zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu durumun birazda olsa yumuşatılması konusunda iki bakanlık arasındaki antlaşmayla projeler hazırlanmıştır.

İç işleri Bakanlığı, Geri dönüş Yapan Kişilerin Yeniden Entegrasyon Dairesi (DRPR) ile Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı arasındaki anlaşmaya göre, Kosova yasa ve yönetmeliklerinde belirtilen kriterler temelinde Geri Gönderilen Kişilerin Yeniden Entegrasyonu konusunda projeler finanse edilmiştir. Projeler, geri dönenler ve geri gönderilenlere yeniden yapılanma, ev tadilatı, mobilya ve ev mobilyaları sağlamak üzere hayata geçirilmiştir.

Bununla birlikte, konut sürdürülebilirliğinin koşulları henüz tam başarıya ulaşmış sayılamaz, çünkü verimli bir finansman mekanizması, sosyal konut tahsis etme, düşük gelirli göçmenler ve diğer korunmasız aileler için uygun fiyatlı konut seçeneklerini artırmak için iskânın yönetilmesinde sürdürülebilir kapasite oluşturulmalıdır.⁹²

Sonuç

Bu makalenin amacı Kosova’daki Roman, Aşkali ve Mısırlıların Kosova toplumuna katılımı için Kosova Hükümeti tarafından oluşturulan politikalar ve pozitif önlemler ve bu politikaların bu üç azınlığın Kosova toplumuna katılımına etkisi incelenmiştir.

Kosova Hükümeti çok etnikli bir toplum inşası ve eşit vatandaşlardan oluşan bir devlet yaratma çabasına yönelik politikalar oluşturmuştur. Kosova’da azınlık haklarının yasal açıdan korunması, Anayasa’dan başlayarak, çok çeşitli uluslararası sözleşmelerle devam eden çok kapsamlı ve sofistike bir yasal çerçeveye sahiptir. Roman, Aşkali ve Mısırlılara Anayasa ve yasayla azınlık statüsü verilmiş ve yasal çerçeve ve uluslararası antlaşmalardan gelen yükümlülükler ayrıntılı olarak kapsanmıştır. Bu geniş haklara rağmen Roman, Aşkali ve Mısırlılar Kosova toplumunda en düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ve en fazla ayrımcılığa maruz kalan kesimdir.

AB üyeliği yolunda ilerleyen Balkan ülkelerine Roman, Aşkali ve Mısırlıların entegrasyonunu şart koşmuş Kosova’da bu ülkelerden biri olarak 2030’ye kadar olan “Roman Entegrasyonu için Ulusal Stratejiler” ve “AB Çerçevesi ve Roman Entegrasyon Önlemleri ile ilgili 2013 Konsey Tavsiye Kararı”, “Entegrasyon Önlemlerinin Geliştirilmesi ve Uygulanması Özel Rehberi” göz önünde bulundurarak kendi “Ulusal Strateji ve Eylem Planı”nı oluşturmuştur.

Kosova Hükümeti Roman, Aşkali ve Mısırlı oluşturulan bu politikalarla toplulukların eğitim, istihdam ve sosyal refah, sağlık, barınma ve ayrımcılık alanlarını içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu politikaların içerdiği önlemler neticesinde, pozitif ayrımcılık yapılarak eğitimde yüksek derecede katılım sağlanmış, okula devam sağlanarak, yükseköğrenim için teşvik edici önlemler alınmıştır. Ancak Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklar halen toplumun çoğunluğu ve diğer azınlıklarla eşit duruma gelememişlerdir.

Kosova’da genel itibarıyla işsizlik oranı çok yüksektir, ancak Roman, Aşkali ve Mısırlı topluluklar ise bu durumdan daha fazla etkilenen ve Kosova’nın en yoksul ve sosyal hizmetlerden en fazla faydalanan kesimdir.

⁹² Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı Verileri, 2022.

Bu durum sağlık ve barınma alanlarında da pek iç açıcı değildir, alınan tüm önlemler ve pozitif ayrımcılığa rağmen halen toplumun en mağdur kesimi olmaya devam etmektedirler.

Kosovalı Roman, Aşkali ve Mısırlı toplulukların Kosova’da yaşayan diğer topluluklarla eşit seviyeye ulaşmaları konusundaki Kosova Hükümetinin yeni politikaları ve pozitif ayrımcılık önlemlerinin uygulanması konusunda daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Agjencia e Statistikave te Kosoves, (2011), *Vlerësim Popullsia e Kosovës*, <https://ask.rks-gov.net/media/2127/vlersim-popullsia-e-kosoves-2011.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

Agjencia e Statistikave të Kosoves, (2014), *Komunitetet Rom dhe ashkali në Republikën e Kosovës, Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë 2013-2014*. <https://ask.rks-gov.net/media/1873/anketa-e-grupimeve-te-treguesve-te-shumefishte-ne-republiken-e-kosoves-2013-2014-gjetjet-kryesore.pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Ahtisaari, M., (2007), “Kosova’nın Gelecekteki Statüsüne İlişkin Genel Sekreter Özel Elçisinin Raporu”, *Assembly Support Initiative Newsletter*, 27, 3-5, <https://www.osce.org/tr/kosovo/24790?download=true> (Erişim Tarihi: 25.02.2022).

Alan Phillips, (2008), Söyleşi, President of the Advisory Committee on the Framework Convention.

Ayrımcılığa Karşı Koruma Yasası, (2015), NO. 05 / L-021, *Resmî Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10924> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Başbakanlık Ofisi, (2017), *UNMIK Aracılığıyla Avrupa Konseyi’ne sunulan “Kosova Hükümeti Raporu, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesinin Tavsiyelerinin Uygulanmasına İlişkin Rapor”*. <https://rm.coe.int/168008b786>. (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Besim, Kajtazi ve M. dhe Rama, Eset (2014), *Udhëzues për procesin e hartimit të politikave dhe legjislacionit në Qeverinë e Republikës së Kosovës*, Prishtinë, IKS.

Bloom J.D. - Hoxha, I. - Sambunjak, D. – Sondorp, E., (2007), “Ethnic Segregation in Kosovo’s Post-War Health Care System”, *European Journal of Public Health*, 17/5, 430-436.

Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı Verileri, 2022.

Cianetti, Licia, (2019), *The Quality of Divided Democracies: Minority Inclusion, Exclusion, and Representation in the New Europe*, University of Michigan Press.

Cinsiyet Eşitliği Yasası, (2015), NR. 05/L-020, *Resmî Gazete*, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10923> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Council of Europe, (t.y.a), “Project Education of Roma Children in Europe: Institutionalisation and Emancipation”. <https://rm.coe.int/institutionalisation-and-emancipation-factsheets-on-romani-history/16808b1c61>. (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

_____, (t.y.b), “Resolution CM/ResCMN (2019)11 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Kosovo”. <https://rm.coe.int/institutionalisation-and-emancipation-factsheets-on-romani-history/16808b1c61>. (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

_____, (t.y.c), “Integration and inclusion”, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/integration-and-inclusion>. (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

Council of the European Union, (2013), *Council recommendation on effective Roma integration measures in the member states, Brussels, 9 and 10 December 2013*. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lisa/139979.pdf (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

Dillerin Kullanımı Yasası, (2007), NO. 02 / L-37, *Resmi Gazete*, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2440> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

European Center for Minority Issues Kosovo, (2012), “Kosovo Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations”, *ECMIKosovo Policy Brief*, <https://www.ecmikosovo.org/> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

European Commission, (2011), An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, Brussels, 5.4.2011, COM (2011) 173 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0173&from=PL> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

European Union, (2013), To Engage more Deeply for Kosovo Roma, Ashkali and Egyptian Communities. https://eeas.europa.eu/archives/delegations/kosovo/documents/publications/roma_booklet_eng.pdf (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

Geri Dönüş ve Topluluklar için Belediye Müdürlükleri Yönetmeliği, NO. 02/2010. http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Rregullore_per_Zyrat_komunale_per_Komunitete_dhe_Kthim.pdf (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Henley, William, (2005), *Catch-up Classes Help Integrate Kosovo's Minorities, OSCE Mission in Kosovo*. <https://www.osce.org/kosovo/57412> (Erişim Tarihi: 25.02.2022).

Hoxha, Ilir, Bajraktari, Ilirjana, Kotori, Vjosa, (2009), *Antenatal Care Services in Kosovo*. UNICEF.

İstihdam ve Sosyal Refah Bakanlığı Verileri, 2022.

Kamu Yükseköğretim Kurumlarında Çoğunluk Dışı Topluluklardan Adayların Kayıtları İçin Olumlu Önlemler ve Kontenjanların Uygulanması Hakkında 09/2016 No.lu İdari Yönerge (2016). <https://masht.rks-gov.net/uploads/2016/06/ua-masht-09-2016-aplikimi-i-masave-afirmative-dhe-vendeve-te-rez-al.pdf> (Erişim Tarihi: 09.02.2022).

Kızılçaoğlu, Alaaddin, (2014), “Geographical Elements in Country Flags”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 120, 116–123.

Kosova Cumhuriyeti'nde Toplulukların ve Topluluk Mensuplarının Haklarının Korunması ve Teşvik Edilmesine Ait 03/l-047 sayılı Yasanın Değişimleri ve Tamamlamalarına Ait Yasa.

Kosova'da Topluluklar İle Topluluk Mensupları Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Yasası, (2008), YASA NO. 03/L-047, *Resmi Gazete*, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2531> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Kosova Cumhuriyeti Belediyelerinde Eğitim Yasası, (2008). NR. 03/L-068. *Resmi Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2543> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Kosova Cumhuriyeti Hükümeti'nin 22. Toplantısında Onaylanan No. 04/22 Sayılı Kavram Belgesi (Concept Document), 03.04.2015.

Kosova'da Din Özgürlüğü Yasası, (2007), YASA NO. 02 / L-31. *Resmi Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2442>. (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

“Kosovo Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations”, (2012), 18 December 2012. <https://www.ecmikosovo.org/>

Kültürel Miras Yasası, (2008), YASA NO. 02 / L-88, *Resmi Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2533> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Ligji Për Financimin e Programeve të Veçanta të Banimit (2010), NR. 03/L-164, *Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2670> (Erişim Tarihi: 21.01.2022).

Ligji Për Sigurimin Shëndetësor (2014), nr. 04/L -249, *Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=9450> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

LIGJI Nr. 04/L-081 Për Ndryshimin Dhe Plotësimin E Ligjit NR. 02/L-17 Për Shërbime Sociale Dhe Familjare, *Gazeta Zyrtare E Republikës Së Kosovës / Nr. 5 / 05 PRILL 2012*. <https://mpms.rks-gov.net/wpdm-package/ligji-np-i-l-per-sherbimet-sociale-shqip-pdf/?wpdmdl=1067> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Maliye, İstihdam ve Transfer Bakanlığı Verileri 2022.

Ministria e Administrates Publike, (2010), *Rregullorja e MAP-së nr. 04/2010 për Procedurat për përfaqësimin e drejtë dhe proporcional të komuniteteve jo-shumicë në shërbimin civil të Republikës së Kosovës*. <https://mpb.rks-gov.net/ap/desk/inc/media/DF61A738-9817-4AA9-9DBB-CC9C9D7201D4.pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, (2016), *Plani Strategjik i Arsimit në Kosovë 2017-2021, Ministria e Arsimit, Shkences, Teknologjisë dhe Inovacionit*. https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/docs/PLANI_STRATEGJIK_I_ARSIMIT_NE_KO-SOVE.pdf (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

Ministria e Punëve të Brendshme, (2017), *Strategjia shtetërore për riintegrim të qëndrueshëm të personave të riatdhesuar në Kosovë 2018-2022*. <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2019/08/Strategjia-Shtet%C3%ABrore-p%C3%ABr-Riintegrim-t%C3%AB-Q%C3%ABndruesh%C3%ABm-t%C3%AB-PR-2018-2....pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022)

Ministria e Administrimin Pushtetit Lokal, (2016), *Strategjia për Vetëqeverisje Lokale 2016 - 2026*. https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/08/Strategjia_liber_trigjuhe_finale-2016.pdf (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Office of the Prime Minister, (2013), *Progress Report on Implementation of the Action Plan and the Strategy of the Republic of Kosovo for Integration of the Roma, Ashkali and Egyptian Communities, 2009-2015*.

Office of the Prime Minister, Office on Good Governance, (2020), *Raporti i Vleresimit Afatmesëm 2017-2019 mbi Zbatimin Strategjisë dhe Planit të Veprimt për Përfshirjen e Komuniteteve Rom dhe Ashkali në Shoqërinë Kosovare 2017-2021*, [https://zqm.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/dokumentet/Raporti%20i%20vleresimit%20_2017-2019%20mbi%20zbatimin%20e%20Startegjise%20dhe%20planit%20te%20veprimt%20oper%20perfshirjen%20e%20komuniteteve%20rom%20dhe%20ashkali%20one%20shoqerine%20kosovare%202017-2021%20\(1\).pdf](https://zqm.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/dokumentet/Raporti%20i%20vleresimit%20_2017-2019%20mbi%20zbatimin%20e%20Startegjise%20dhe%20planit%20te%20veprimt%20oper%20perfshirjen%20e%20komuniteteve%20rom%20dhe%20ashkali%20one%20shoqerine%20kosovare%202017-2021%20(1).pdf) (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

Ombudsman Yasası, (2015), YASA NO. 05/L-019, *Resmi Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10922> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Oran, Baskın, (2021), *Minorities and Minority Rights in Turkey: From the Ottoman Empire to the Present States*, (Çev. John William Day), Lynne Rienner Publishers.

OSCE, (2011), *Implementation of the Action Plan on the Strategy for the Integration of the Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo*. <https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/77413.pdf> (Erişim Tarihi: 14.02.2022).

_____, (2020), *Overview of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo*. https://www.osce.org/files/f/documents/6/7/443587_1.pdf (14.02.2022).

OSCE, (2017), Përfaqësimi i komuniteteve në Shërbim Civil të Kosovës: Vazhdim i raportit të mëparshëm. <https://www.osce.org/sq/mission-in-kosovo/320522> (Erişim Tarihi: 25.02.2022).

_____, (2010), Profillet e Komuniteteve në Kosovë. <http://www.osce.org/sq/kosovo/75451?download=true> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Öğrenme Merkezlerinin Kuruluş ve İşleyişi İçin 19/ 2018 Sayılı İdari Yönerge, (2018). <https://masht.rks-gov.net/uploads/2018/12/ua-nr-19-masht-per-themelimin-dhe-funksionimin-e-qendrave-mesimore-x.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).

Programi për mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut 2021-2025, (2021), Zyra e Kryeministrit.

Regional Cooperation Council, (2021), "Analysis of Mainstream Policies Targeting Roma and Ashkali Integration in Kosovo". <https://www.rcc.int/romaintegration2020/news/348/analysis-of-mainstream-policies-targeting-roma-integration> (Erişim Tarihi: 01.04.2022).

_____, (2019), Declaration of Western Balkans Partners on Roma Integration within the EU Enlargement Process, 05 Jul 2019, <https://www.rcc.int/docs/464/declaration-of-western-balkans-partners-on-roma-integration-within-the-eu-enlargement-process> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

_____, Roma ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Katılması için Strateji ve Eylem Planı-2017-2021. <https://www.rcc.int/romaintegration2020/participants/3/kosovo> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Roma ve Aşkali Topluluklarının Kosova Toplumuna Katılması için Strateji ve Eylem Planı 2017-2021.

Roma ve Aşkalilerin Kosova Entegrasyon Strateji ve Eylem Planı 2009-2015 Ara Dönem İzleme Raporu, (2012-2013).

Sağlık Bakanlığı Verileri, 2017.

Savitri, Kadloor, (2015) , "Minorities – The Problem of Definition", Module 01 of paper on Human Rights of Minorities in UGC E-Pathshala project, <http://epgp.inflibnet.ac.in/ahl.php?csrno=828>, https://epgp.inflibnet.ac.in/epgpdata/uploads/epgp_content/human_rights_and_duties/09._human_rights_of_minorities/01._minorities-the_problem_of_definition/et/7964_et_01.pdf (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Stanculescu, Manuela Sofia ve Neculau, Georgiana, (2014), The Performance of Public Health-care Systems in South-East Europe - A comparative qualitative study. Friedrich Ebert Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/10758.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Thornberry, Patrick ve Estebanez, Marfa Amor Martin, (2004), *Minority Rights in Europe: A Review of the Work and Standards of the Council of Europe*, Council of Europe Publishing.

Udhëzimin Administrativ Nr. 19/2016 për përfshirjen e fëmijëve në institucione parashkollore (2016), *Gazeta Zyrtare E Republikës Se Kosoves*, 26.08.2016. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=15178> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

UNDP, (2010a), Raporti I Zhvillimit Njerëzor në Kosovë-2010. https://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2010_shqip.pdf (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

_____, (2010b), Human Development Report. https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/library/human_development/KHDR2010.html (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

UNICEF (2020), Multiple Indicator Cluster Survey and 2019–2020 Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey 2019–2020-Survey Findings Report.

<https://www.unicef.org/kosovoprogramme/media/1871/file/Kosovo%20MICS%202020.pdf>. (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

World Bank (2017), Republic of Kosovo Systematic Country Diagnostic Report. Report No. 114618-XX. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

_____, (2005), Vlerësimi I Varfërisë në Kosovë Promovim i Mundësisë, Sigurisë, dhe Pjesëmarrjes për të Gjithë. http://web.worldbank.org/archive/website01352/WEB/IMAGES/POVERTY_.PDF?contentMDK=20676217&sitePK=297667. (Erişim Tarihi: 06.02.2022).

_____, (2015), "Country Snapshot", <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Kosovo-Snapshot.pdf> (Erişim Tarihi: 06.01.2022).

_____, (2019), *Breaking the Cycle of Roma Exclusion in the Western Balkans*. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/breaking-cycle-of-roma-exclusion-in-western-balkans> (Erişim Tarihi: 18.01.2022).

Yeni Sağlık Sigortası Hayat Kurtaracak: Kosova'nın Roman, Aşkali ve Mısırlı Topluluklarında Yaşam Süresi ve Sağlık, (2016), *Balkan Sunflowers*.

Yerel Özyönetim Yasası, NO. 03 / L-040, *Resmi Gazete*. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2442> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Yüksek Öğrenimin Kamu Kurumlarında Çoğunluk Olmayan Topluluklardan Adayların Kaydı için Olumlu Önlemler ve Ayrılmış Kota Sisteminin Uygulanması Sayılı 09.2016 Yönetmelik, (2016), <http://masht.rks-gov.net/uploads/2016/06/ua-masht-09-2016-aplikimi-i-masave-afirmative-dhe-vendeve-te-rez-al.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

Zyra e Kryeministrit, Zyra për Qeverisje të Mirë (2019), *Strategjia Qeveritare për Bashkëpunim me Shoqërinë Civile 2019-2023*. <https://zqm.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Strategjia%20one%20tri%20ogjuhe.pdf> (Erişim Tarihi: 13.02.2022).

_____, (2013), *Strategjia nacionale për të drejtat e personave me aftësi të kufizuar në Republikën e Kosovës 2013-2023*. https://kryeministri.rks-gov.net/repository/docs/NACIONALNA_STRATEGIJA_ZA_PRAVA_OSOBA_SA_OGRANICENIM_SPOSOBNOSTIMA_U.pdf. (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Zyra e Kryeministrit, (2008), *Strategjia për integrimin e komuniteteve Romë, Ashkali dhe Egjiptianë në Republikën e Kosovës 2009- 2015*. https://mmphi.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet/Strategjia_per_integrimin_e_komuniteteve_RAE_dhjeteto_r_2008.pdf (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

_____, (2017a), *Strategjia dhe Plani I Veprimit për Përfshirjen e Komuniteteve Rom dhe Ashkali në Shoqërinë Kosovare 2017-2021*. <https://www.rcc.int/romaintegration2020/files/admin/docs/a8e1293c6955519e788ae28d84fb11a4.pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

_____, (2017b), *Strategjia Kombëtare Për Riintegrim Te Qëndrueshëm Të Personave Të Riatdhesuar Në Kosovë 2018-2022*. <https://kryeministri.rks-gov.net/%C3%ABp-content/uploads/2019/08/Strategjia-Shtet%C3%ABrore-p%C3%ABr-Riintegrim-t%C3%AB-Q%C3%ABndruesh%C3%ABm-t%C3%AB-PR-2018-2....pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Zyra e Kryeministrit, Zyra për Qeverisje të Mirë, (2017), *Strategjia Për Përfshirjen E Komuniteteve Rom Dhe Ashkali Në Shoqërinë Kosovare 2017-2021*. <https://www.rcc.int/romaintegration2020/files/admin/docs/a8e1293c6955519e788ae28d84fb11a4.pdf> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

_____, (2020), *Raporti i Vleresimit Afatmesëm 2017-2019 mbi Zbatimin Strategjisë dhe Planit të Veprimit për Përfshirjen e Komuniteteve Rom dhe Ashkali në Shoqërinë Kosovare 2017-*

2021. [https://zqm.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/dokumentet/Raporti%20i%20vlere-simit%20_2017-2019%20mbi%20zbatimin%20e%20Startegjise%20dhe%20planit%20te%20veprimit%20oper%20perfshirjen%20e%20komuniteteve%20rom%20dhe%20ashkali%20one%20shoqerine%20kosovare%202017-2021%20\(1\).pdf](https://zqm.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/dokumentet/Raporti%20i%20vlere-simit%20_2017-2019%20mbi%20zbatimin%20e%20Startegjise%20dhe%20planit%20te%20veprimit%20oper%20perfshirjen%20e%20komuniteteve%20rom%20dhe%20ashkali%20one%20shoqerine%20kosovare%202017-2021%20(1).pdf) (Erişim Tarihi: 08.02.2022).

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.